

Ol niingon gotonas –

Kieli- ja kulttuuritietoisuus Rauman varhaiskasvatuksessa -käsikirja

Kieli- ja kulttuuritietoisuus Rauman varhaiskasvatuksessa -käsikirja

Toinen painosversio kesäkuu 2020

Tekijät

Anni Ratilainen, Noora Rantanen,
Miika Lehtonen, Jaana Ahvenjärvi

Kuvat

Anni Ratilainen, Kalle Aaltonen,
Noora Rantanen

2020 versio on päivitetty osana Opetushallituksen rahoittamaa Luanikast gotoutumist Raumal –hanketta

Julkaisija Rauman kaupungin kasvatus- ja opetustoimi

Taitto Anni Ratilainen

Kansi Kari Riikilä

Paino Rauman kaupunki

Ensimmäinen painosversio elokuu 2014

Tekijät

Jaana Ahvenjärvi, Taija Blåfield, Pirjo Heino,
Jaana Kantonen, Tiina Koivunen, Eeva Koskinen,
Leila Laaksonen, Riikka Laine, Sanna Lehmuskallio,
Miika Lehtonen, Outi Sinkkilä-Salmi

SISÄLLYS

Johdanto	4
OSA 1: ARJEN KÄYTÄNTÖJÄ MONIKIELISTEN PERHEIDEN KOHTAAMISEEN	6
Kansainväliset perheet varhaiskasvatuksessa.	7
Varhaiskasvatuksen aloitus ja yhteistyö huoltajien kanssa	8
Varhaiskasvatuksen arjesta ja käytännöistä kertominen huoltajille.	9
Oman kotikielen rooli ja perheiden kielivalinnat.	11
Tulkkipalvelut	12
OSA 2: KIELITIETOISUUS JA KIELEN OPETTAMINEN	14
Lähtökohtia kielen opettamiselle.	15
S2-opetuksen kulmakivet Raumalla	16
Kielenopetus osana varhaiskasvatuksen muuta toimintaa	17
Ideota monikielisyyden tukemiseen	20
Kielitietoisien varhaiskasvattajan huoneentaulu	21
Kielituokiot ja lapsen yksilöllinen ohjaaminen kielenoppimisessa.	22
Kielituokioiden sisällöt	23
Työtapoja ja menetelmiä kielenoppimisen alkuvaiheeseen	24
Työtapoja ja menetelmiä kielitaidon rikastuttamiseen	25
Materiaalia suomen opetukseen	26
Tuki henkilöstölle	27

SISÄLLYS

OSA 3: KAKSI- JA MONIKIELISEN LAPSEN KIELENKEHITYS JA SEN ARVIOINTI	28
Kielenoppimisen eteneminen ja arvioinnin merkitys.	29
Mitä arvioidaan?	31
Menetelmiä kielitaidon arviointiin	32
Työvälineitä kielitaidon arviointiin	33
Kun lapsen kielenoppimisesta herää huoli	34
Monikielisyys ja kielen kehityksen haasteet.	36
Eräitä mahdollisia puheen- ja kielenkehityksen haasteista monikielisillä lapsilla	36
Monikielisten lasten kielellisestä kuntoutuksesta	37
OSA 4: TAUSTATIETOA MONIKULTTUURISUUTEEN LIITTYVISTÄ AIHEISTA	38
Kieleen liittyviä käsitteitä	39
Maahanmuuttoon liittyviä käsitteitä	40
Pakolaisena saapuvien mahdollisia erityiskysymyksiä	41
Yleistä tietoa pakolaisuudesta	41
Pakolaisuus ja perheiden kohtaamat haasteet	42
Lasten surun käsittelemisen tavat ja mahdolliset katastrofileikit	43
Hyödyllisiä linkkejä ja vinkkejä	44
Lähteet	45
Lähteet materiaaleihin ja kartoituksiin	47
Tarvittavat lomakkeet ja esitteet	48

JOHDANTO

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on kaikkien lasten yhdenvertaiset edellytykset osallisuuteen, oppimiseen ja toimivaan kaksikielisyyteen.
(VASU, 2016)

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa työskennellään päivittäin toimintaympäristössä, joka on kieliltään ja kulttuureiltaan yhä moninaisempi. Raumalla asuu monista eri syistä Suomeen muuttaneita lapsia ja perheitä, joiden tukemisessa varhaiskasvatuksella on merkittävä rooli: pohja elinikäiselle kielten oppimiselle luodaan lapsuudessa. Tämä suunnitelma on laadittu Rauman kaupungin varhaiskasvattajille työn tueksi kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta huomioivaa toimintakulttuuria rakennettaessa. Oppaasta on tarkoitus saada vinkkejä niin käytännön arjen kuin suomea toisena kielenä puhuvien lasten kielen opetuksen suunnitteluunkin.

Monikulttuurisuus ei ole Raumalla uusi ilmiö. Raumlainen motto kaupungin sääntöluoteiden varsilla *Ol niingon gotonas, ole niin kuin kotonasi*, korostaa Rauman pitkää historiaa muualta tänne tulevien kohtaamisessa ja mutkattomassa, *luanikkaassa*, rinnakkaiselossa heidän kanssaan. Rauma on vanha merikaupunki ja täältä on myös jo varhain lähdetty tutustumaan muihin maihin ja -kulttuureihin. Onpa Rauman oma kielikin, *Rauman gjäl*, yksi historiallinen tulos monikulttuurisuudesta, siitä miten vanhaa ruotsia ja suomea puhuvat loivat itselleen yhteisen kielen lainaten kieleensä ilmauksia myös muista kielistä, erityisesti merikulkuun liittyvissä sanoissa ja sanonnoissa.

Tämä päivitetty Rauman varhaiskasvatuksen *Ol niingon gotonas* -käsikirjan 2. painos (2020) on osa tätä raumalaisen monikielisyyden ja -kulttuurisuuden jatkumoa. Käsikirja esittelee niitä periaatteita, tapoja ja menetelmiä, joilla tämän päivän maailmassa näitä samoja periaatteita voidaan toteuttaa, tukea ja edistää sekä kehittää kaupungistamme Raumasta meille kaikille täällä asuville hyvä paikka elää ja olla. Käsikirja on tarkoitettu muuta kuin suomea kotikielensä puhuvien lasten kasvatustyön tueksi. Keskeinen osa tätä kasvatustyötä on luonnollisesti suomen kielen oppimisen tukeminen ja siihen tämä käsikirja tarjoaa työvälineitä.

Kielten oppimisen herkkyyskausi on parhaimmillaan ennen kouluikää, ja silloin luodaan pohja kielten elinikäisen oppimisen jatkumolle (Halme, 2011: 97–100). Suomen kielen oppiminen on yksi tärkeimmistä kotoutumiseen vaikuttavista tekijöistä. Ympäristön kielestä osalliseksi pääseminen lisää lapsen myönteistä minäkokemusta ja mahdollistaa lapselle myös tasa-arvoisten vertaissuhteiden muodostamisen ja tätä kautta sosiaalisten taitojen kehittymisen. Myös itseilmaisu, tunnetaidot ja identiteetin rakentuminen ovat vahvasti sidoksissa kieleen, vuorovaikutukseen ja ymmärretyksi tulemiseen.

Siksi kieli- ja kulttuuritietoisuudella ja kielellisen kehityksen tukemisella on erityisen suuri rooli varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Monikielistyvissä päiväkodeissa olennaiseksi osaksi kielikasvatusta nousee monikielisten lasten kielellisten identiteettien tukeminen, suomen opettaminen toisena kielenä sekä ryhmien kielellisen moninaisuuden tukeminen. (VASU, 2016, 40–41; Sopanen, 2018.)

Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa myös huomioidaan eri kielten, kulttuurien ja katsomusten läsnäolo myönteisenä voimavarana—niitä arvostetaan ja kunnioitetaan, niistä ollaan kiinnostuneita ja ne ovat näkyvillä varhaiskasvatuksen arjessa. Monikielisyys ja –kulttuurisuus nähdään rikkautena. Tässä käsikirjassa halutaan kannustaa kasvattajia tiedostamaan myös lasten omien kielten ja kulttuuritaustojen merkitys ja arvo oppimisen, identiteetin ja monikieliseksi yksilöksi kasvamisen kannalta.

Käsikirjan tarkoitus ei ole olla kaiken kattava ohjeistus, vaan lähtökohta ja tuki kieli- ja kulttuuritietoisuuden varhaiskasvatuksen aloittamiseen sekä suomea toisena kielenään puhuvien lasten kielenoppimisen tukemiseen. Tällä käsikirjalla halutaan kannustaa koko varhaiskasvatuksen henkilökuntaa tiedostamaan oman roolinsa suomen kielen opettajina sekä kieli- ja kulttuuritietoisuuden varhaiskasvatuksen toteuttajina.

Käsikirjan 1. osassa käsitellään monikielisten perheiden kohtaamista ja huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä varhaiskasvatuksessa. Kun lapsen kotona puhutaan eri kieltä tai kieliä kuin varhaiskasvatuksessa, korostuu huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön merkitys, jotta lapsen kielenkehitystä voidaan tukea mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. 1. osaan on koottu tietoa käytänteitä, joiden avulla pyritään helpottamaan huoltajien ja varhaiskasvattajien välisestä yhteistyöstä.

Käsikirjan 2. osassa pureudutaan kielitietoisuuteen sekä kielenoppimiseen ja -opettamiseen. Kielenoppimisen lähtökohta on vuorovaikutus ja käsikirjan tässä osassa pohditaan, kuinka lapsen osallisuutta ja kommunikointia suomen kielellä voidaan tukea sekä osana varhaiskasvatuksen muuta arkea että pienryhmätoiminnan avulla. 2. osa sisältää paljon materiaali-, menetelmä- ja työtapavinkkejä kielenopettamiseen.

Kielitaidon kehityksen seuranta ja arviointi ovat keskeisiä ennen kaikkea sen vuoksi, että kasvattajat osaavat tukea lasta kielenoppimisessa parhaimmalla mahdollisella tavalla aina kulloistenkin tarpeiden mukaan. Käsikirjan 3. osa käsittelee muuta kuin suomea kotikielensä puhuvien lasten kielitaidon arviointiin liittyviä kysymyksiä.

Käsikirjan 4. osaan on koottu taustatietoa monikielisyyteen ja -kulttuurisuuteen sekä maahanmuuttoon liittyvistä aiheista. Tästä osasta löytyy esimerkiksi käsikirjassa käytettäviä käsitteitä selityksineen sekä tietoa pakolaisuuteen liittyen.

Käsikirjan liitteeksi on koottu KOV-asemalle varhaiskasvatuksen lomakkeistoa muun muassa suomen kielen oppimisen seurantaan sekä lapsen kotikielen taitotason arviointiin ja tukemiseen huoltajien kanssa. Liitteissä on myös varhaiskasvatus- ja esiopetusta koskevien lomakkeiden käännöksiä sekä erityisesti esiopettajille suunnattu ohjeistus koulun aloituksessa tavoiteltavan suomen kielen taitotasosta.

Uusi painos (2020) on päivitetty osana Opetushallituksen rahoittamaa *Luanikast gotoutumist Raumal* -hanketta. Käsikirjaan on lisätty erityisesti kielenopetusta ja arviointia koskevia osuuksia sekä ajankohtaista tietoa maahanmuuttajien vastaanottamisesta. Käsikirjan kieli- ja kulttuuritietoista otetta on kehitetty ajankohtaisen tutkimustiedon näkökulmasta.

OSA 1: ARJEN KÄYTÄNTÖJÄ MONIKIELISTEN PERHEIDEN KOHTAAMISEEN

KANSAINVÄLISET PERHEET VARHAISKASVATUKSESSA

Suomessa asuvien ulkomaalaistaustaisten määrä on kasvanut tasaisesti kahden viime vuosikymmenen aikana. Erityisesti EU:n kansalaisten ja työvoiman vapaan liikkuvuuden periaatteiden mukaisesti EU:n sisäinen maahanmuutto on lisääntynyt. (Tilastokeskus, 2018.)

Kuten kaikki muutkin perheet, myös kansainväliset perheet ovat hyvin heterogeenisiä. Maahanmuuttaja- tai maahanmuuttajataustaiset perheet eivät ole mikään selkeä tai homogeeninen ryhmä, vaan tähän joukkoon kuuluu hyvin erilaisia perheitä. (Ks. tarkemmin maahanmuuttoon liittyvät käsitteet s. 40.)

Kansainvälisille perheille liikkuvuus saattaa olla olennainen osa elämää ja tilanteet voivat olla muuttuvia ja moniulotteisia. Myös perheiden sosioekonomiset taustat vaihtelevat. (Rakkolainen-Sossa, 2016.) Ruumallakin maahanmuutto on moninaista: on työperäistä maahanmuuttoa, siirtotyöläisyyttä sekä pakolaisuutta.

Kansainväliset perheet ovat myös kieliltään heterogeenisiä. Kodeissa voi olla käytössä tai läsnä monia eri kieliä vanhempien taustojen mukaan. (Rakkolainen-Sossa, 2016.) Joillain perheillä on käytössään yksi selkeä kotikieli, joka on kaikkien perheenjäsenten äidinkieli, mutta joillekin varhaiskasvatukseen tuleville lapsille suomi voi olla vaikka kolmas tai neljäs kieli. Ruumalla puhutaan useampaa kymmentä kieltä. Useissa perheissä toinen vanhemmista on suomalainen ja toinen ulkomaalaistaustainen.

Monikielisyys ja –kulttuurisuus on täysin luonnollinen ilmiö. Maailmanlaajuisesti monikielisyys on jopa vallitseva ilmiö, vaikka Suomen valtakulttuurissa onkin luonnollistunut yksikielisyysnormi, eli oletus siitä, että yksilöt toimivat arjessaan pääasiassa yhden kielen varassa (ks. tarkemmin s. 40). Jotta monikielisydestä kehittyy lapselle voimavara, tarvitaan kuitenkin tukea ja kannustusta kaikilta kasvattajilta. (Rakkolainen-Sossa, 2016.)

Tässä ovat ensiarvoisen tärkeitä kasvatuskumppanuiden periaatteiden mukaiset, luottamukselliset suhteet lapsen huoltajiin. Näin todetaan myös Suomenopettajat ry:n varhaiskasvatuksen työryhmän kannanotossa. Yhteistyö ja tietoisuus perheen kielellisistä tilanteista on molemminpuolinen hyöty. (Vaty, 2016.) Kasvattajilta saatetaan tarvita aikaa, herkkyyttä ja ammattitaitoa

perheiden muuttuvien tilanteiden havainnointiin ja tukemiseen (Rakkolainen-Sossa, 2016).

Ollakseen kulttuuritietoinen ja kulttuurisensitiivinen varhaiskasvattaja ei ole välttämätöntä tuntea kaikkia maailman kulttuureita ja kieliä perinpohjaisesti — ennen kaikkea on tärkeää tiedostaa, että kukin perhe edustaa sekä suomalaisuutta että omaa kulttuuritaustansa omalla tavallaan. Kulttuuriseen moninaisuuden kuuluu etnisen taustan lisäksi myös monien eri alakulttuurien, perheen omien tapojen ja viiteryhmiä kirjo. Suomessakin syntyneille suomalainen kulttuuri tarkoittaa keskenään hyvin erilaisia asioita.

Lähtökohtana uusien perheiden kohtaamisessa on kunnioittava kiinnostus, yhdessä oppiminen ja avoin suhtautuminen. Perheen oman kulttuurin paras asiantuntija on perhe itse—kysy siis huoltajilta avoimesti, älä tee oletuksia.

Tässä käsikirjan 1. osassa tuodaan esiin aiheita, joita on hyvä käsitellä eri kieli- ja kulttuuritaustasta saapuvan perheen tullessa varhaiskasvatuksen asiakkaaksi. Tätä käsikirjaa lukiessa tulee ottaa huomioon se, etteivät kaikki esiin tuodut kulttuurierot koske kaikkia maahanmuuttajataustaisia perheitä sekä se, että käsikirjassa on nostettu esiin vain muutamia esimerkkejä. Tässä 1. osassa halutaan kuitenkin tuoda esiin niitä seikkoja, joita varhaiskasvatuksessa on ehkä totuttu pitämään itsestäänselvyyksinä, mutta joita voi olla hyvä avata ja selittää ainakin joillekin kansainvälisille perheille.

VARHAISKASVATUKSEN ALOITUS JA YHTEISTYÖ HUOLTAJIEN KANSSA

Vinkkejä!

- Jokaiseen päiväkotiin ja esiopetusyksikköön on tilattu OPH:n *Varhaiskasvatuksen kuvasanasto* –kirjaset—käytä ja hyödynnä!
- Päiväjärjestyspohjia löytyy esim. Papunetistä.
- Katso sivulta 12 vinkkejä eri kielille käännettyistä materiaaleista.

Kun perhe saa tiedon varhaiskasvatuspaikasta, päiväkoti nimeää yhteistyöstä **vastaavan opettajan**, joka ottaa perheen vastaan.

Perhe kutsutaan tutustumaan ennen varhaiskasvatuksen aloitusta päiväkotiin. **Tutustumiseen** on hyvä varata ainakin 2–3 päivää. Ryhmän opettaja toimii vastuuhenkilönä ja henkilökunta on valmistautunut vastaanottamaan uuden lapsen.

Ensimmäisessä tapaamisessa annetaan perheelle **lomakkeet**, *Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma* ja *Vanhempien arvio lapsen kotikielen tasosta* sekä kuvitettu päiväjärjestys (päivittäin toistuva perusrunko: aamupala, toimintahetki, ulkoilu, ruokailu, lepoaika, välipala ja ulkoilu) ja kuvitettu ohje, mitä päiväkodissa tulisi olla mukana. Ensimmäisellä tapaamiskerralla myös selvitetään, mitä kieltä tai kieliä perhe puhuu kotona. Kieli- ja kulttuuritietoisien kasvattajien tulee tietää, mitä kieliä ryhmässä puhutaan. Tieto kielestä on luonnollisesti olennainen myös tulkkipalveluiden kannalta.

Aloituskeskustelu sovitaan tutustumisjakson toisena päivänä. Keskusteluun on varattava aikaa ja aina tarvittaessa tulkki. Keskustelussa käytetään apuna kuvia sekä valmiiksi käännettyä materiaalia ja tietoa varhaiskasvatuspalveluista. Keskustelussa täytetään lapsikohdainen varhaiskasvatussuunnitelma ja käydään läpi *Arjen käytännöt* sekä *Lapsen terveydentila* -lomakkeet.

Vanhempainillat voidaan korvata **perheilloilla**. Niihin osallistuvat molemmat vanhemmat sekä mahdollisesti sisarukset. Näin mahdollistetaan perheen jäsenten osallistuminen ja osoitetaan heille käytännön keinoin, millaista suomalainen varhaiskasvatus on. Illat ovat toiminnallisia ja sisältävät myös informaatio-osuuden. Tulkkipalvelu tilataan tarpeen mukaan.

VARHAISKASVATUKSEN ARJESTA JA KÄYTÄNTEISTÄ KERTOMINEN HUOLTAJILLE

Päiväkodissa toimiminen

Huoltajille kerrotaan aukioloajoista ja annetaan päiväkodin, ryhmän ja johtajan yhteystiedot sekä mainitaan tekstiviestien käytöstä yhtenä tärkeänä viestintätapana lapsen ryhmässä. Vanhemmille kerrotaan, että heillä on velvollisuus ilmoittaa lapsen poissaoloista sairauden tai vapaapäivien osalta. Vuorohoidossa kerrotaan työvuorojen ilmoittamiskäytännöistä.

Huoltajille kerrotaan varhaiskasvatuksen yhteistyöta-
hoista sekä luottamuksellisuudesta ja vaitiolovelvollisuudesta. Lisäksi kerrotaan varhaiskasvatuksen vakuutuksista. Huoltajille selitetään, että heidän tulee ilmoittaa sähköiseen järjestelmään lapsen tulo- ja lähtöajat sekä lapsen poissaolot.

Lapselle näytetään oma nimetty ja kuvitettu naulakko-
paikka (vältetään tarvittaessa koira, kissaa, sikaa, lehmää, vuohia) sekä sadevaatteiden säilytyspaikka. On tärkeää että lapsen nimi näkyy myös oman kielen kirjaimistolla kirjoitettuna, mikäli kirjaimisto eroaa suomen kielestä.

Vessat näytetään fyysisesti ja selitetään, miten käytännössä toimitaan eri-ikäisten lasten kanssa ja korostetaan, että varhaiskasvatuksessa on aina aikuisen apu saatavilla. Huoltajille kerrotaan vaippa- ja pottokäytännöstä sekä käsien pesun tärkeydestä.

Kuvitettu päiväjärjestys käydään huoltajien kanssa läpi. Päivärytmiä on hyvä myös selittää ja perustella—miksi ulkoilemme joka päivä ja miksi päiväkotiin on syytä tulla sovittuun aikaan. Itsestäänselvyyksinä pidetyt asiat voivat olla tulijalle uusia.

Varusteet

Huoltajille kerrotaan sisä- ja ulkovaatteista sekä vara-
vaatteiden, vaippojen yms. tarpeesta. Näytetään sää-, lämpötila- ja vaatekuvien, miltä Suomen säihin sopivat vaatteet näyttävät. Selitetään sisätossujen, kumisaappaiden, omien tuttien, tuttipullojen, kertakäyttövaip-
pojen, unilelujen yms. tuominen kotoa päiväkotiin. Näytetään, että likaiset vaatteet laitetaan pesupussiin

ja viedään kotiin. Kerrotaan ja näytetään miten kaikkiin asusteisiin tulee kirjoittaa lapsen oma nimi.

Varhaiskasvatuksen hygieniakäytännöt

Huoltajille kerrotaan käsien pesusta päiväkotiin tulles-
sa ja kotiin lähtiessä (huoltajat huolehtivat) sekä wc-
käyntien jälkeen ja ennen ruokailua.

Ruokailu

Huoltajille kerrotaan ruokailutilanteesta sekä tarjoilta-
vasta ruuasta. Ruokalista löytyy päiväkodista sekä in-
ternetistä. Ruokalista on hyvä kuvittaa.

Selvitetään lapsen allergiat ja uskonnolliset ruokara-
joitteet. Ruoka-aineallergioihin tarvitaan terveyden-
hoitajan todistus. Lapsella on oikeus saada perheen
vakaumusta vastaavaa monipuolista ruokaa.

Ennen hoidon alkamista on tärkeää keskustella huolta-
jien kanssa siitä, että millaisia ruokia lapsi syö ja mitä
hän juo ruuan kanssa kotona. On myös hyvä tietää,
onko tuttipullo kotona käytössä. On syytä huomioida,
että kaikissa perheissä maito ei ole ruokajuoma, ja että
haarukan sekä veitsen käyttö voi olla vierasta. Ruokai-
lutilanne kotona voi olla aikuisen avustama tai muuten
yhteisöllinen. Uusiin ruokiin ja makuihin sekä suoma-
laisiin pöytätapoihin totutellaan vähitellen.

Ulkoilu

Huoltajille kerrotaan päivittäisestä ulkoilusta ja sen kestosta. On tärkeää selittää ja sanoittaa, miksi ulkoilu on tärkeä osa päivärytmiä suomalaisessa päiväkodissa, ja että varhaiskasvatuksessa ulkoillaan lähes säällä kuin säällä. Huoltajille kerrotaan ulkoilun terveysvaihteista sekä tarvittavasta vaatetuksesta eri vuodenaikoina.

Lepohetket

Huoltajien kanssa keskustellaan lepohetkilanteesta ja kysytään perheen käytännöistä. Lepohetken vaatuksesta/vaateettomuudesta kannattaa myös keskustella ja mainita, että tytöt ja pojat nukkuvat samassa huoneessa. Lepohetket voivat olla aluksi haasteellisia, kunnes lapsi tottuu niihin.

Juhlat

Kerrotaan huoltajille Suomessa ja päiväkodissa vietettävistä juhlista sekä niiden viettotavoista. Uskonnollisia elementtejä sisältävät juhlatraditiot ovat osa suomalaista kulttuuria. Huoltajia informoidaan juhlista ja niiden sisällöstä riittävän ajoissa. Kaikilla on oikeus osallistua tai olla osallistumatta juhlallisuuksiin (näille lapsille järjestetään korvaavaa toimintaa). Huoltajille kerrotaan myös syntymä- ja nimipäiväjuhlien vietosta varhaiskasvatuksessa.

Annetaan perheelle mahdollisuus kertoa myös oman kulttuurin juhlista ja niiden vietosta. Lapselle tärkeitä

juhlia voidaan huomioida varhaiskasvatuksen arjessa.

Lapsi sairastuu

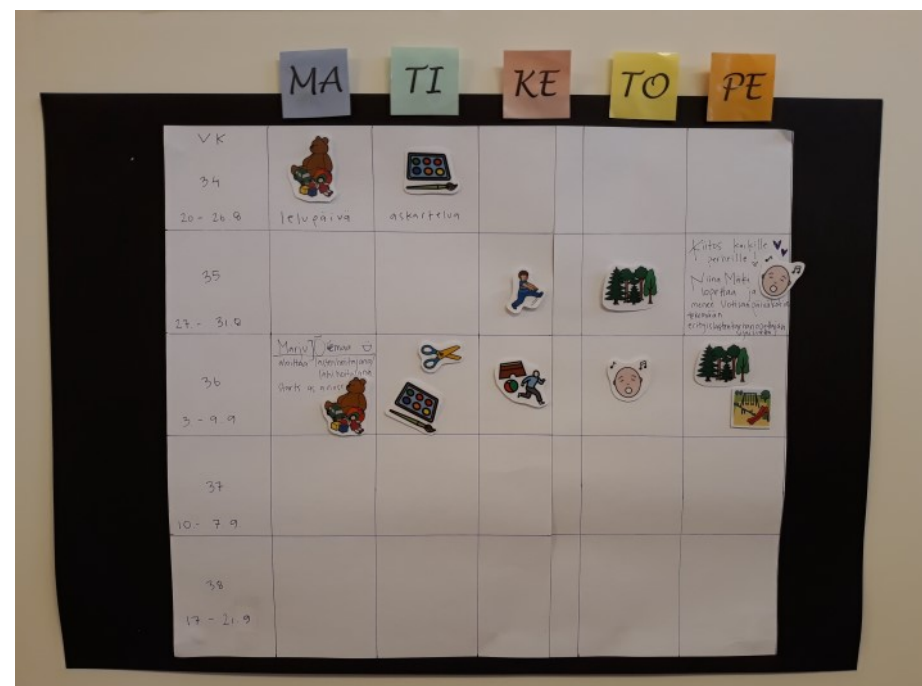
Kerrotaan huoltajille, että sairaan tai sairaudesta toipuvan lapsen paikka on kotona ja poissaolosta on velvollisuus ilmoittaa päiväkotiin. Päiväkotiin tullaan vasta, kun lapsi pystyy olemaan mukana toiminnassa. On tärkeää myös tarkistaa huoltajilta, että lapsi on käynyt neuvolassa, ja että perheellä on tieto suomalaisesta julkisesta terveydenhuollosta. Ks. Rauman *Hyvinvoiva lapsi* -ohje suomeksi ja englanniksi.

Uuteen maahan muuttanut perhe joutuu omaksumaan aluksi paljon tietoa kerralla. Siksi varhaiskasvatuksen käytäntöjä on hyvä sanallistaa ja kerrata vanhempien kanssa pitkäjänteisesti myös ensimmäisten viikkojen jälkeen, ja huomioida mahdolliset kulttuuriset itsestäänselvyydet.

Jatkuva kommunikaatio huoltajien kanssa

Huoltajien kanssa pyritään olemaan jatkuvassa, informatiivisessa ja positiivisessa vuorovaikutuksessa, vaikka yhteistä kieltä ei olisikaan.

Kielitietoinen varhaiskasvattaja varmistaa, että kommunikointi on selkokielistä ja tiivistää ydinasian. Tiedotteet koteihin kuvitetaan mahdollisuuksien mukaan ja tekstisisältö on useimmiten tärkeää käydä läpi myös haku- tai tulotilanteessa. Tulkkia käytetään aina tarpeen vaatiessa tärkeiden asioiden läpikäymiseen.

OMAN KOTIKIELEN ROOLI JA PERHEIDEN KIELIVALINNAT

Suomi toisena kielenä -opettajat ry:n varhaiskasvatuksen työryhmän kannanotossa todetaan, että muun kuin suomenkielisten lasten tulee saada vahva tuki sekä opetuskielen että oman äidinkielen kehittymiselle (Vaty, 2016). Lapsen kielenkehitystä tuetaan yhteistyössä huoltajien kanssa ja heidät pyritään osallistamaan lapsen kielenoppimiseen.

Vahva oman äidinkielen (-kielten) taito tukee suomen kielen oppimista. Siksi huoltajia kannustetaan käyttämään kotona ensisijaisesti heidän omia äidinkieliään. Tilanteissa, joissa huoltajat ovat keskenään eri kielisiä, suositellaan, että kumpikin huoltaja puhuisi lapselle omaa kieltään. Johdonmukaisuus tukee lapsen kielellisen tietoisuuden kehittymistä. Varhaiskasvattajien tulee kertoa, hienovaraisesti ja huoltajien näkemyksiä kunnioittaen, oman kielen merkityksestä ja viestittää, että heidän kieliään arvostetaan varhaiskasvatuksessa ja niistä ollaan kiinnostuneita (Rakkolainen-Sossa, 2016).

Varhaiskasvatuksen KOV-asetelmalta löytyy huoltajille tarkoitettu ja eri kielille käännetty infokirje oman äidinkielen merkityksestä. Varhaiskasvattajat voivat antaa tämän huoltajille esimerkiksi vasukeskustelussa. Yhteistyö ja tietoisuus perheen kielivalinnoista sekä lapsen kotikielen oppimisesta on molemminpuolinen hyöty (Rakkolainen-Sossa, 2016).

Kielenopetuksen etenemisestä varhaiskasvatuksessa tiedotetaan vanhemmille. Hyvä tapa sitouttaa huolta-

jia kielikasvatukseen ovat **kielivihot**, joihin kerätään esimerkiksi viikoittain varhaiskasvatuksessa harjoiteltuja sanoja suomeksi kuvien kera. Sanojen käyttöä harjoitellaan suomeksi varhaiskasvatuksessa. Kotona samat sanat harjoitellaan omalla kotikielellä (-kielillä). Kielivihkojen avulla lapsen tietoisuus osaamistaan kielistä kehittyy, huoltajien osallisuus varhaiskasvatuksen ja kodin yhteistyössä kasvaa ja kielenoppimisesta tulee yhteinen tavoite. Kielivihot voivat myös tukea vanhempien suomen kielen oppimista.

Huoltajille korostetaan, että varhaislapsuudesta saakka kehittynyt monimuotoinen kielellinen repertuaari on rikkaus ja aito voimavara lapselle. Keskeisenä tavoitteena on yhteistyössä huoltajien kanssa antaa lapselle kokemus siitä, että kaikki hänen puhumansa kielet ovat arvokkaita ja tärkeitä (Rakkolainen-Sossa, 2016; Vaty, 2016).

Keinoja huoltajille tukea lapsen kotikielen (-kielten) kehitystä

- Puhu lapselle aina omalla kielelläsi (vaikka huoltajien välisessä kommunikaatiossa olisikin käytössä jokin muu kieli, kuten englanti).
- Lue lapselle kirjoja ja kerro tarinoita omalla kielelläsi.
- Keskustelkaa päivän tapahtumista omalla kielelläsi.
- Tanssi ja laula oman kielen lauluja lapsen kanssa.
- Katsokaa yhdessä omankielisiä lastenohjelmia tai kuunnelkaa äänikirjoja.
- Pitäkää yhteyttä sukulaisiin ja omankieliseen yhteisöön.

(Mannermaa, Ruonala, Thurin, Monto-Puusti, Tammi, Avelin-Rahtu, Lamminmäki-Vartia, Lillrank, Packalén, Halme & Kokljuschkin, 2018, 49.)

Katso myös:

- Ideoita monikielisyyden tukemiseen varhaiskasvatuksessa s. 20
- Eri kielille käännettyjä lomakkeita s. 12

TULKKIPALVELUT

Tällä hetkellä Rauman varhaiskasvatuksessa puhutaan suomen lisäksi eniten saksaa, ranskaa, puola, venäjää, englantia, turkkia, viroa ja arabiaa. Varhaiskasvatus osaltaan kannustaa myös huoltajia suomen kielen oppimisessa, mutta on tulkkiä käytetään aina tarvittaessa.

Tulkkauspalveluiden lista löytyy Rauman kaupungin intranetistä sekä varhaiskasvatuksen verkkolevyltä. Sieltä löytyy yleisimpien kielten tulkkipalvelut (pl. saksa ja viro).

Rauman varhaiskasvatuksessa otetaan käyttöön Túlka – mobiilitulkkauspalvelu. Sovelluksen kautta asiakkailla on mahdollisuus saada tulkki sekunneissa video- tai puhelinyhteyteen ilman ennakko-vaarausta. Puhelintulkkauksessa asiakkailla on mahdollisuus liittää tulkki lähteviin ja saapuviin puheluihin. Tulkkauksista laskutetaan toteutuneiden minuuttien mukaan. Tulkin voi varata palvelusta myös ennakoon.

Tulkkauspalveluissa kannattaa ottaa huomioon kustannukset ja pohtia etätulkkauspalveluiden mahdollisuutta, joko puhelimen välityksellä tai tietokoneen välityksellä, joko pelkkänä puheena tai videokuvan kanssa ns. videotulkkauksena. Videokuvan käyttö mahdollistaa rajoitetusti myös kuvien tekstin ym. tulkintaa. Mikäli tulkkauksen kohteena on esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelman tms. asiakirjan täyttäminen etä- ja lähitulkkausta helpottaa usein jos tulkilla on käytössään asiakirjan tyhjä kopio joko paperilla tai sähköpostilla.

Etätulkkauksessa on otettava huomioon aina myös sekä asioiden salassapito, luottamuksellisuus sekä viestintävälineen tietoturva luottamuksellisten asioitten käsittelyssä. Internetin kautta toimittaessa yhteyden on oltava aina salattu ja esim. Skype-nettipuhelimen käyttö edellyttää aina asiakkaan hyväksymistä. Tietoja yhteyteen ja sovelluksiin liittyvistä tietoturvasuosioista saa Rauman kaupungin tietohallinnosta.

VINKKEJÄ!

- Hyödynnä valmiiksi käännettyjä materiaaleja
- Varhaiskasvatuksen verkkolevyllä on esitteitä äidinkielen merkityksestä eri kielillä
- Pakolaisapu.fi –sivustolla on päiväkotisanastoja ja materiaalia arkiseen viestintään somaliksi, arabiaksi, kurdiksi ja persiaksi <https://pakolaisapu.fi/materiaalit/>
- Luelapselle.fi –sivustolla on esitteitä lukemisen tärkeydestä ruotsiksi, englanniksi, viroksi, venäjäksi, arabiaksi, soraniksi, somaliksi ja espanjaksi <https://luelapselle.fi/esitteet-eri-kielilla/>
- Varhaiskasvatuksen peruslomakkeita on käännetty englanniksi. Ne on listattu s. 48 ja löytyvät varhaiskasvatuksen KOV-asetalalta. Sieltä löytyy myös Wilma-sanastoa eri kielillä.
- Hyödynnä Google Kääntäjää arkiseen kommunikointiin. Luku- ja kirjoitustaidottomien huoltajien kanssa kääntäjän puheomaisuudesta on hyöttyä.

OSA 2: KIELITIETOISUUS JA KIELEN OPETTAMINEN

LÄHTÖKOHTIA KIELENOPETUKSELLE

Käsikirjan osassa 2 tarkastellaan varhaiskasvatuksessa tapahtuvaa kielenoppimista ja –opettamista. Kielen merkitys oppimiselle, kehitykselle, vuorovaikutukselle ja identiteetille on keskeinen. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on suuri mahdollisuus vaikuttaa myönteisesti lasten kielen ja kielten oppimiseen jo varhaisessa vaiheessa ennen kouluikää, koska kielten oppimisen herkkyykskausi on parhaimmillaan varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa (Halme, 2011, 97–100).

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa koko henkilökunta tiedostaa oman roolinsa kielen opettajina ja malleina ja lasten monipuoliseen kielenkäyttöön kannustajina. Näin tuetaan lapsen kokonaisvaltaista kasvua kieliyhteisön täysivaltaiseksi jäseneksi ja luodaan vahva pohja myöhemmässä kouluopiskelussa, sosiaalisissa suhteissa ja laajemmin yhteiskunnassa vaadittaviin kielenkäyttötaitoihin.

Kielenoppiminen nähdään varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa sekä yhteisöllisenä että yksilöllisenä prosessina. Kieltä opitaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa ja kielenoppimisen keskeisimmät tavoitteet ovat kommunikointi ja kieliyhteisön aktiiviseksi ja täysivaltaiseksi jäseneksi kasvaminen. Kuitenkin jokainen lapsi oppii kieltä yksilöllisesti ja lapsen tulee saada henkilökohtaista tukea vuorovaikutuksen edellytyksiin. Kielenoppiminen on läsnä kaikessa varhaiskasvatuksen arjessa, mutta opetuksen suunnitelmallisuuteen ja tavoitteellisuuteen on silti syytä kiinnittää huomiota. Kielitietoisien varhaiskasvattajan tulee tiedos-

taa, että pelkkä kieliympäristössä oleilu ei riitä tehokkaaseen kielenoppimiseen, vaan tarvitaan aitoa ja aktiivista osallisuutta (Honko, 2015).

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti vieraskielisten ja monikielisten lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä (VASU, 2016).

Varhaiskasvatuksen kielenoppimiskäsitys on linjassa varhaiskasvatussuunnitelman oppimiskäsityksen kanssa: opetuksessa tavoitellaan lapsilähtöisyyttä ja toiminnallisuutta. Kieltä opitaan kielen käyttötilanteissa ja lapselle merkityksellisten rakenteiden sekä fraasien kautta. Kuten kaikessa oppimisessa, myös kielenoppimisessa lapsen luontaisimmat toimintatavat ovat leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen ja taiteileminen, ja niitä sovelletaan lapsen kiinnostuksen kohteet huomi-

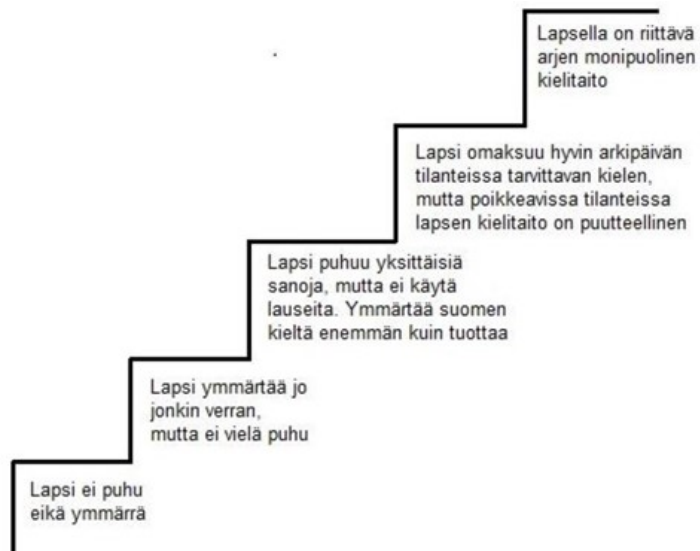
oon ottaen. Näiden lähtökohtien pohjalta kielenopetusta toteutetaan sekä integroidusti koko ryhmän yhteiseen toimintaan että yksilöllisemmin ohjaten esimerkiksi pienryhmätoimintana. Kummassakin tapauksessa kielenopetus on suunnitelmallista ja tavoitteellista.

Tämän 2. osan aluksi (viereisellä sivulla) on määritelty varhaiskasvatuksen S2-opetuksen kulmakiviä Raumalla. Sen jälkeen käsitellään kielenoppimista osana varhaiskasvatuksen muuta toimintaa. Tämän jälkeen käsitellään kielenopetukseen keskittyviä pienryhmätuokiota, ns. kielituokioita, sekä tarjotaan materiaalia, menetelmiä ja työtapoja suomen kielen opettamiseen. Materiaalit ja menetelmät on koottu kielituokioita silmällä pitäen, mutta niistä löytyy varmasti ideoita ja vinkkejä myös koko ryhmän yhteisiin kielellisiin harjoituksiin.

Opetuksen peruslähtökohdat ovat:

- Toiminnallisuus, lapsilähtöisyys ja osallistavuus: leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen, taiteileminen
- Kielitietoisuus (kielen ja kielten huomiointi kaikessa arjen toiminnassa)
- Positiivinen palaute ja kannustavuus, oikeiden muotojen rohkaiseva mallittaminen virheiden korjaamisen sijaan
- Monikielisyyden tukeminen sekä mahdollisuuksien mukaan perheen osallistaminen oppimisprosessiin
- Suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus, lapsen tarpeet huomioidaan ja oppimista seurataan
- Toiston merkityksen tunnistaminen, oppimisen pilkkominen lapsen ikätason mukaisesti palasiin

S2-OPETUKSEN KULMAKIVET RAUMALLA

Monikielinen lapsi oppii paljon suomea jo kielitietoisesti suunnitellussa arjessa ja perushoitotilanteissa, mutta riittävän monipuolisen ja käsitteellisen kielen oppimiseen tarvitaan myös säännöllistä ja systemaattista S2-opetusta.

Toistaiseksi S2-opetusta on järjestetty eri ryhmissä vaihtelevasti, koska yhteisiä kriteereitä opetuksen määrästä tai sisällöistä varhaiskasvatuksessa ei ole määritelty. Jatkossa S2-opetus on kuitenkin tavoitteena saada varhaiskasvatuksessa velvoittavaksi myös valtakunnallisella tasolla (2020).

Rauman varhaiskasvatuksessa S2-opetuksen kulmakivinä pidetään seuraavia:

- Jokaiselle monikieliselle lapselle tehdään oma suomen kielen oppimisen suunnitelma vasun yhteyteen.
- Suomea opitaan ikätasolle sopivin metodein leikin, pelien ja toiminnan kautta.
- Opetus on suunnitelmallista: mitä opitaan, miten opitaan, milloin opitaan?
- Yli 3-vuotiaille lapsille järjestetään kielituokioita vähintään kerran viikossa 2-5 lapsen pienryhmissä. Päiväkoteihin, joissa monikielisiä lapsia on useampia, tilataan tuokioihin sopivaa materiaalia.
- Kaikki varhaiskasvattajat ovat lapselle kielen opettajia ja kielitietoinen arki on yhdessä suunniteltua. Lisäksi on selvää, kuka vastaa varsinaisista kielituokioista ja milloin niitä järjestetään.
- Kielitaidon kehittymistä arvioidaan, seurataan ja dokumentoidaan. Varhaiskasvatuksen KOV-asetelmasta löytyvä S2-vuosikello auttaa arvioinnin suunnittelussa.
- Esiopetusikäisten kielitaitokartoitukset välitetään koulun S2-koordinaattorille esiopetusvuoden kevään aikana, jotta lapsen S2-opetuksen (tai valmistavan opetuksen) järjestäminen koulun alkaessa ehditään suunnitella ajoissa.

KIELENOPETUS OSANA VARHAISKASVATUKSEN MUUTA TOIMINTAA

Ryhmään tulevalle uudelle, vielä suomea taitamattomalle lapselle tilanteen ennakoitavuus, arjen rutiinit sekä visuaaliset ja lapsen koko kielellistä repertuaaria hyödyntävät vihjeet ovat keskeisiä ymmärtämisen kannalta. Kielenoppijalle on keskeisempää ymmärtää vuorovaikutuksen konteksti ja puhujan tavoite kuin puheenvuoron sanallinen muotoilu. Ymmärtämisen tukemisen lisäksi jo heti kielenoppimisen alkuvaiheesta saakka tuetaan lapsen osallisuutta ja osallistumista ryhmässä. Sivustaseuraajan roolissa lapsen ymmärtämisen taidot kyllä kehittyvät, mutta kielen tuottamista opitaan vain osallistumalla. Kielenoppimisen alkuvaiheessa tuottamisessa korostuvat visuaalisten vihjeiden ja rutiinien lisäksi toiston sekä yksinkertaisten, usein toistuvien fraasien merkitys. (Savijärvi, 2011, 112–113; Fillmore, 1979, 210; Rosén & Wedin, 2015, 129; Cekaite & Evaldsson, 2017.)

Kuvien käyttö työvälineenä

Kuvien käyttö lisää yhdenvertaista vuorovaikutusta ja osallisuutta ryhmässä. Kuvia löytyy esimerkiksi varhaiskasvatuksen Boardmaker -ohjelmista, AACi-sanakirjasta, Papunetistä, Aamu –kuvasanakirjasta tai Avainsanoja –oppaasta.

Esimerkiksi kuvitettu päiväjärjestys on keskeinen työväline kielenoppijan ymmärryksen ja tulevien tapahtumien ennakkoinnin tukemisessa. Päiväjärjestyskuvien tulisi olla sellaisella seinällä, josta lapsi sekä vanhemmat näkevät sekä tämän päivän että huomisen toiminnan helposti. Näin lapsi voi käydä tulevat ta-

pahtumat lävitse myös vanhempansa kanssa omalla kielellään. Päivittäiseen toimintaan liittyvät myös pukemiseen, leikinvalintaan, ruokailuun ja hygieniaan liittyvät kuvat.

Lisäksi käsiteltävästä aiheesta tulisi aina olla kuvia tai muuta visuaalista materiaalia nähtävillä. Aikuinen voi myös käyttää nopeaa piirroskuvakommunikaatiota, eli kuvittaa puhettaan tyhjälle paperille tai taululle tai havainnollistaa puhuttua kieltä esineiden avulla.

Paitsi ymmärtämistä, kuvat tukevat myös lapset kommunikaatiota. Kuvien avulla suomen kieltä osaamatonkin lapsi voi ilmaista esimerkiksi, mitä haluaa leikkiä, ja haluaako hän ruokaa paljon vai vähän.

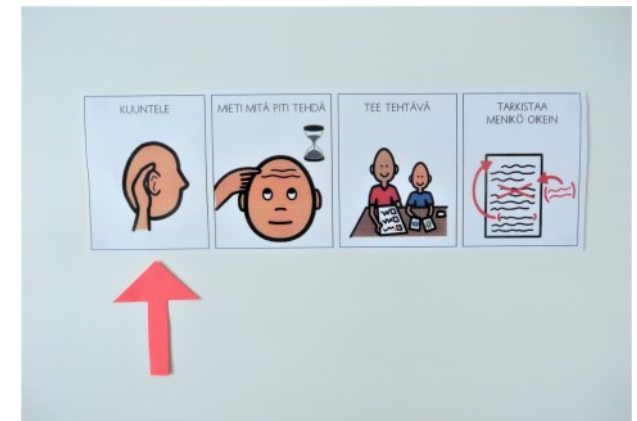
Hyödynnä kuvia esimerkiksi näin:

- Kuvitettu päiväjärjestys
- Siirtymätilanteiden kuvat
- Kuvat eri leikkivälineistä ja -paikoista
- Kuvat pukeutumisympäristöistä sekä tarvittavista vaatteista
- Lapsen perheenjäsenten valokuvia lasten nähtävillä
- Käsiteltävän aihepiirin kuvia lasten nähtävillä
- Viikkosanastot

Rutiinit kielenoppijan tukena

Suomen kielen ymmärtäminen ja tuottaminen helpottuu usein toistuvien rutiinien yhteydessä. Toistuvissa vuorovaikutustilanteissa lapsi pystyy ennakoimaan tilanteen ja keskustelun kulkua ja osallistumisen mahdollisuus suomeksi kasvaa. Kielenoppimisen kannalta toisto on tärkeää ja sitä tulee luontaisesti päivittäin toistuvissa rutiineissa. (Savijärvi, 2011, 112; Rosén & Wedin, 2015, 47.)

Erinomainen kielenoppimistilanne on päivittäin toistuva aamupiiri, jossa esimerkiksi lauletaan joka päivä sama viikonpäivälaulu, katsotaan kuvin tuettuna, mikä viikonpäivä on, millainen sää on ja ketkä lapset ovat paikalla sekä käydään läpi tulevan päivän päiväjärjestys. Päivittäin toistuviin hoitotilanteisiin, voidaan helposti lisätä kielellisiä rutiineja: ruokailuhetki voidaan aloittaa ruokalorulla tai leluja siivotessa voidaan laulaa siivouslaulua.

Tutuissa tilanteissa, usein toistuvan sanaston ja fraasien avulla lapsen on helppo aloittaa suomen kielen tuottaminen. Huomenta! Mennään ulos! Saisinko leipää! Jo muutaman keskeisen sanan tai fraasin avulla lapsi voi osallistua vuorovaikutukseen ja saada tärkeän kokemuksen uudella kielellä kommunikoinnista. (Fillmore, 1979, 211–212.)

Jokainen vuorovaikutustilanne lapsen kanssa ja lasten kesken on kielenoppimistilanne.

Aikuisen puhe kielenoppimisen resurssina

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa pyritään siihen, että yhteiset vuorovaikutustilanteet perustuisivat mahdollisimman vähän pelkkään puhuttuun kieleen, mutta sen lisäksi on hyvä kiinnittää huomiota myös siihen, miten puhuu. Puhuttu kieli on yhdessä visuaalisten vihjeiden kanssa käytettynä keskeinen kielenoppimisen resurssi.

Puhutussa kielessä huomiota kannattaa kiinnittää oman puheen selkeyteen ja johdonmukaisuuteen: ei kirjakielisyyttä tai äärimmäisen hidasta ja yksinkertaista puhetta, vaan rauhallista yleiskielen mukaista puhetta aluksi lyhyin lausein sekä toistaen. On hyvä miettiä muiden kasvattajien kanssa, että asioista käytetään yhteisiä sanoja ja käsitteitä. Ohjeita antaessa kannattaa keskittyä esineiden, asioiden ja työvälineiden tarkkaan nimeämiseen pronomien käytön sijaan (tämä, tuo), ja antaa yksi selkeä ohje kerrallaan.

Sanoittaminen työvälineenä

Sanoittaminen on tärkeää niin arkisissa tilanteissa kuin leikeissäkin. Aikuinen sanoittaa lapsen leikkiä käyttäen kuvailevaa kommentointia. Kielenoppimisen alkuvaiheessa käytetään puheen lisäksi eleitä. Leikissä aikuinen voi sanoittaa esimerkiksi esineitä, muotoja, värejä ja määriä.

- *“Sinulla on punainen ja keltainen rekka.”*
- *“Rivissä on yksi, kaksi, kolme dinosaurusta.”*
- *“Tuo juna on pidempi kun rata.”*

On tärkeää nimetä lapselle myös tunteita ja sosiaalisia taitoja kuten jakaminen, vuorottelu, vuoron odottaminen, pyytäminen ja kysyminen sekä sanoittaa tilanteita, jotka vaativat kärsivällisyyttä, rauhallisuutta, sinnikkyyttä tai keskittymistä.

Eri tilanteissa käytetään erilaista kieltä—kieli on siis kontekstisidonnaista. Emme puhu koko ajan yhtä ja samanlaista suomen kieltä, vaan meillä on leikin kieli, riitelyn ja sopimisen kieli, ruokailuhetkien kieli sekä matematiikan kieli. Eri tilanteisiin kuuluu omaa spesifiä sanastoa ja fraaseja. Esimerkiksi matematiikan kieleen kuuluvat ilmaisut enemmän, vähemmän, yhtä monta, kokonainen, puolikas, seuraava, edellinen jne. Lapsi oppii kieltä siinä kontekstissa, kun sitä käytetään, joten kasvattajien tulee huolehtia, että sanoittamista tapahtuu kaikissa arjen konteksteissa.

Kielenoppimiseen tarvitaan suunnitelmallista toistoa

Myös osana varhaiskasvatuksen muuta arkea voi toteuttaa suunnitelmallista ja toistuvaa kielenopetusta.

Yksi keino on laittaa seinälle näkyvälle paikalle viikon teemasanasto kuvina. Kun vaihtuva **viikkosanasto** on näkyvillä, ryhmän aikuiset muistavat käyttää kyseisiä sanoja tehokkaasti ja huomioida ne toiminnassa. Lapselle luodaan viikon aikana monipuolisia mahdollisuuksia käyttää opittavaa sanastoa useassa eri tilanteessa. Kun viikkosanaston kuvat ovat näkyvällä paikalla, niitä voidaan lapsen kanssa helposti ohimennen kerrata.

Teemasanastojen ottaminen osaksi arkea voi näkyä laulettavissa lauluissa, esille asetetuissa leluissa ja leikeissä, luettavissa kirjoissa, askarteluissa ja taiteessa tai muussa yhteisessä puuhassa. Viikkosanastot olisi hyvä myös saada kotiin esimerkiksi **kielivihossa** (ks. s. 10), jotta sanastoon voidaan tutustua kotona perheen kielellä (-kielillä) ja suomeksi.

Lasten välisen vuorovaikutuksen tukeminen

Tärkeää harjoitusta ovat vuorovaikutustilanteet toisten lasten kanssa ja niitä tuetaan erityisesti kielenoppimisen alkuvaiheessa. Aluksi aikuinen tukee lasta leikkiin pääsemisessä ja mallintaa uusia tilanteita. Usein toistuvat fraasit auttavat kielenoppijaa osallistumaan vuorovaikutukseen ja alkuvaiheessa aikuinen tarjoaa niitä lapselle usein ja toistuvasti: *Pääseekö leikkiin? Saako katsoa?* Jo muutaman keskeisen sanan tai ilmauksen avulla lapsi voi saada kokemuksen uudella kielellä osallistumisesta, vaikka ei vielä osaisikaan muuta (Fillmore, 1979).

Aikuisen tehtävä on kannustaa lapsia leikkimään yhdessä, nostaa esille lasten vahvuudet sekä löytää lapselle tärkeitä asioita, joiden kautta hän saa tukea itsetunnon ja arvostusta ryhmän jäsenenä. Kontaktien luomista myös ei-kielellisin keinoin tuetaan esimerkiksi toiminnallisilla leikeillä. Yhteisenä kielenä voi toimia liikunta, musiikki, nauru tai vaikka taide ja kommunikointia voidaan tukea AACi-toimintatauluilla.

Osallista äidinkielisten suomenpuhujien suomen kielen opettamiseen, esimerkiksi konkreettisten sanojen nimeämiseen! Aluksi aikuisen tuella, myöhemmin jopa itseohjautuvasti.

Monikielisyys varhaiskasvatuksen arjessa

Varhaiskasvatussuunnitelma 2016 edellyttää lasten

kielitietoisuuden ja kulttuuri-identiteetin tukemista arjessa systemaattisesti ja suunnitellusti. **Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa huomioidaan eri kielten, kulttuurien ja katsomusten läsnäolo myönteisenä voimavarana.** Kaikkia lasten osaamia kieliä arvostetaan ja pidetään tärkeinä. Lapselle annetaan tilaa myös oman kielen käyttämiseksi varhaiskasvatuksen arjessa. (VASU, 2016.)

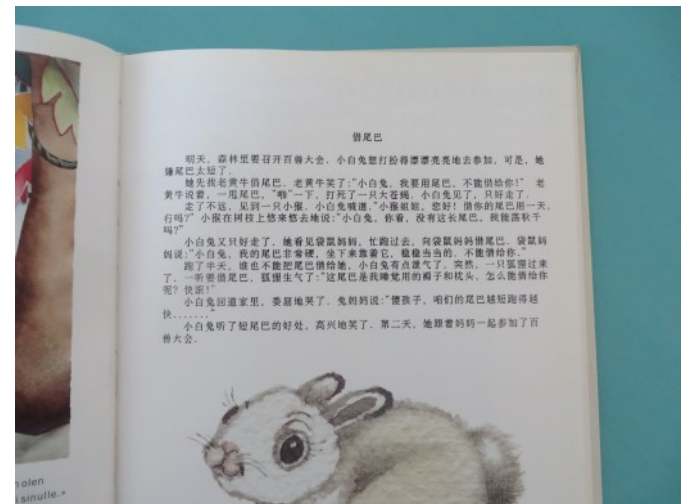
Jos ryhmässä on muita samaa kieltä puhuvia lapsia, he saavat leikkiä omalla kielellä keskenään. Muiden kielten käytön kieltäminen ei edistä suomen kielen oppimista, vaan päinvastoin, lapsen äidinkielen kehittyminen tukee myös suomen kielen oppimista. Oma kieli ja sen arvostus ovat keskeisiä myös lapsen identiteetin ja itsetunnon kehittymisen kannalta.

Jos lapsi osaa englantia tai muuta ryhmän aikuisten osaamaa kieltä, voidaan kieliä käyttää hyödyksi, mutta jo alusta asti aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tulee kuitenkin perustua suomen kieleen. Englantia voidaan käyttää ymmärtämisen vihjeinä kuvien, eleiden ja ilmeiden ohessa, esimerkiksi tukisanoina: *Haluatko sinä leipää, bread?* Ryhmän sääntöjä tai muita vaikeita asioita voidaan myös selittää englanniksi. Jos aikuinen käyttää lapsen kanssa järjestelmällisesti pelkkää englantia, se myös viestittää virheellisesti muille lapsille, että tuo lapsi ei osaa suomea eikä hänen kanssaan voi kommunikoida suomeksi. Kerro tarvittaessa muille lapsille, että *hän harjoittelee suomea* sen sijaan, että sanoisit, että *hän ei osaa suomea*.

Varhaiskasvatussuunnitelman sisältöalueista erityises-

ti *Kielten rikkaan maailman* soveltamisessa ryhmien omat monikieliset lapset ja kaikki lasten osaamat kielet ovat arvokas voimavara. Aikuisen malli kielten arvostamisesta kannustavat elinikäiseen kielitaidon arvostamiseen ja kielelliseen toimijuuteen. Parhaimmillaan monikielinen ja -kulttuurinen ympäristö rikastuttaa varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen arkea ja tarjoaa kaikille lapsille varhaiskasvatussuunnitelman mukaista kosketuspintaa eri kieliin ja kulttuureihin. (VASU, 2016.)

Lapsiryhmän äidinkieliä tuodaan mahdollisuuksien mukaan esille. Oman äidinkielen vahva osaaminen tukee suomen kielen oppimista ja lapsen monikielisen identiteetin muodostumista. Monikielisyys saa näkyä ja kuulua päivittäin arkisessa ympäristössä. (Vaty, 2016; Rakkolainen-Sossa, 2016.)

Ideoita monikielisuuden tukemiseen

- Opetelkaa ryhmässä joka viikko sanomaan **huomenta** jollain uudelle kielellä.
- Askarrelkaa **Tervetuloa! -kytit** oveen kaikilla kielillä, joita ryhmässä osataan.
- Lainatkaa kirjastosta **eri kielisiä lastenkirjoja**. Esimerkiksi **Tuhat sanaa suomeksi** -kuvasanakirjasta löytyy vastaava versio monilla eri kielillä, esim. venäjäksi, viroksi, ranskaksi ja arabiaksi. Ohjaa lasta vertailemaan eri kieliä ja yhdistelemään sanojen merkityksiä.
- **Monikieliset sadut**—Kuunnelkaa yhdessä lukemanne satu myös jonkun monikielisen lapsen kotikielillä. Hyödyntäkää äänikirjapalveluita tai pyytäkää vanhempia tai monikielistä henkilökuntaa lukemaan satu ryhmälle. Ihastelkaa yhdessä, miltä eri kielet näyttävät kirjoitettuna.
- Tehkää monikielisille lapsille **kielivihot**, jonka avulla päiväkodissa opittuja sanoja harjoitellaan kotona huoltajien kanssa omalla kielellä.
- Hyödyntäkää **henkilökunnan ja kieliharjoittelijoiden osaamia kieliä**. Lapsi oppii parhaiten, kun saa hyödyntää oppimisessa kaikkia osaamiaan kieliä.
- **Keskustelkaa kielistä**—mitä kieliä ryhmässä osataan, mitä kieliä lapset tietävät olevan olemassa ja mitä kieltä lapset haluaisivat oppia?
- **Kysy ja ole kiinnostunut** lapsen omasta kielestä ja kannusta kielten väliseen vertailuun.
- Harjoitelkaa vieraalla kielellä **laulu tai loru**, johon kuuluu toimintaa, koreografia tai kuvitusta. Pohtikaa, mikä auttoi ymmärtämään.

(Vaty, 2016; DivEd, 2017.)

Helsingissä sijaitsevasta Monikielisestä kirjastosta voi tilata erikielisiä kirjoja, jotka toimitetaan ilmaiseksi paikalliskirjastoon. Valikoimaa voi selailla monikielisen kirjaston nettisivuilla, mutta sopivan kirjan nimeä ei tarvitse tietää.

Näin saat helpoimmin tilattua kirjoja ryhmäsi lapselle:

1. Mene paikan päälle tai soita Rauman kirjastoon ja kerro, että haluat esimerkiksi 5-vuotiaalle tytölle sopivia venäjänkielisiä lastensatuja.
2. Rauman kirjasto välittää tiedon Helsinkiin, jossa monikielisen kirjaston työntekijät valitsevat sopivat kirjat. Toimitus kestää yleensä 1-2 viikkoa.
3. Noudat ja palautat kirjat normaaliin tapaan Rauman kirjastoon.

Kirjoja voi tilata kuka vain. Monikielisestä kirjastosta (lasten- ja aikuistenkirjoista) kannattaa siis kertoa myös **vanhemmille!** Kodin lukuharrastuksen tukeminen vahvistuu konkreettisesti.

Kielitietoisen varhaiskasvattajan huoneentaulu

- **Innostu!** Tuo kielitietoisuus osaksi kaikkia arjen tilanteita ja koko toimintakulttuuria sekä yhteisiä suunnitelmia.
- **Innosta!** Vaali yhteistyötä ja auta kollegaakin tunnistamaan roolinsa kielen opettajana.
- **Havainnollista!** Konkretisoi kieltä kuvin, elein, ilmein ja esinein.
- **Toiminnallista!** Laulut, leikit, pelit, tutkiminen ja taiteilu ovat kielen(kin) oppimisen ydintä.
- **Sanoita!** Kuvaile lasten leikkiä ja toimintaa. Ole innostava yleisö ja tue lasten yhteistyötä.
- **Osallista ja ryhmäytä!** Kieltä oppitaan parhaiten itse toimimalla ja vuorovaikutuksessa muiden kanssa: tue lapsen sosiaalisia suhteita vahvasti etenkin suomen kielen oppimisen alkuvaiheessa.
- **Mallita!** Tarjoa puheessa lapselle oikean ääntämisen ja taivutusten malli, mutta anna aikaa oppimiselle ja horjuville ilmaisuille. Muista, että kielenoppimisen tavoitteena on kommunikointi, ei virheettömyys.
- **Selkeytä!** Puhu selkeästi ja rauhallisesti, muttei liioitellun hitaasti. Anna yksi ohje kerrallaan ja tue ymmärtämistä visuaalisin vihjein.
- **Rikasta!** Kannusta kysymään, kertomaan ja kuvailemaan. Ohjaa tarkkaan nimeämiseen ja alakäsitteiden kartuttamiseen.
- **Suunnittele!** Rytmitä oppimista tavoitteellisuudella: mieti yhdessä työyhteisösi kanssa viikon, kuukauden ja vuoden tavoitteet.
- **Monikielistä!** Tee arkeen tilaa kaikille lasten osaamille kielille, ole kiinnostunut ja rohkaise niiden käyttöön.
- **Osallista huoltajat!** Auta tukemaan oman kotikielen kehitystä konkreettisin ohjein, sanallista itsestäänselvyydet, kannusta lukemaan kotona ja tee kielenoppiminen näkyväksi esimerkiksi kieliviholla.

KIELITUOKIOT JA LAPSEN YKSILÖLLINEN OHJAAMINEN KIELENOPPIMISESSA

Kielenoppijalle hyvin suunniteltu ja kielitietoinen varhaiskasvatuksen arki on keskeisin kielenoppimisen resurssi. Kuitenkin lisäksi tarvitaan myös yksilöllisempää ohjausta, jota voi toteuttaa esimerkiksi pienryhmissä. Raumalla pyritään siihen, että ohjattuja kielituokioita pienryhmätoimintana järjestetään yli 3-vuotiaille lapsille viikoittain—vähintään yhden kerran viikossa. Vaikka ryhmässä olisi vain yksi tai muutama kielenoppija, kannattaa silti miettiä kielituokioiden mahdollisuutta. Onko ryhmässä äidinkieleltään suomenkielisiä lapsia, jotka hyötyisivät kielenkehityksen tuesta?

Kielituokiot pienryhmässä ovat tärkeitä lapsen osallisuuden kannalta. Kielenoppimiseen tarvitaan turvallinen oppimisympäristö sekä lapsen lähikehityksen alueella olevaa kielisyötettä, ja nämä onnistuvat pienryhmässä koko ryhmän tilanteita paremmin. Pienryhmässä yksittäinen lapsi saa useammin mahdollisuuden puhua, rauhallinen tuokio tarjoaa hiljaisemmallekin kielenoppijalle tilaisuuden osallistua suomen kielellä ja toiminta voidaan suunnitella sopivaksi juuri kyseiseen pienryhmään osallistuvien lasten kannalta. Melu häiritsee kielenoppijoiden ymmärrystä enemmän kuin äidinkielisten. Pienryhmästä on mahdollista luoda rauhallinen oppimisympäristö, jossa lapset saavat riittävän ajan ja rauhan kielen ymmärtämiseen ja tuottamiseen.

Pienryhmässä opettajalla on myös hyvä tilaisuus havainnoida lapsia ja heidän kielitaidon kehitystään. Viikoittaiset kielituokiot pitävät opettajan jatkuvasti tietoisena siitä, missä kohtaa lapsi kielenoppimisessaan on. Kielituokioissa opettajan on myös helpompi tukea lasten monikielisyyden kehitystä, esimerkiksi kysymällä lapselta, miten tämä sanottaisiin sinun kielelläsi.

Viereisessä taulukossa on esitetty suunnitelma kielenoppimisen tukemisesta ja S2-opetuksen järjestämisestä Raumalla.

Ikätaso	0–2-vuotias	3–4-vuotias	5-vuotias	6-vuotias
Kielitietoisien arjen toimintatavat	Arjen kuvittaminen, rutiinien hyödyntäminen, lasten välisessä vuorovaikutuksessa tukeminen, arjen sanallistaminen, puheen mallintaminen			
S2-opetuksen järjestäminen	Suunnitelmallinen ja säännöllinen S2-opetus Suunnitellut sanastosisällöt: viikon sanat näkyvillä			
Monikielisyyden tukeminen	Kielen kehityksen tukeminen osana varhaiskasvatuksen arkea	Säännölliset kielituokiot ja suunnitelmallinen kielenopetus ryhmän toimintaan integroidusti	Säännölliset kielituokiot	Säännölliset kielituokiot
Kielitaidon seuranta ja arviointi	Lapsen kielellisten resurssien kartoittaminen	Kielivihko (haluttaessa)	Kielivihko (suomi + kotikieli)	
		Monikieliset laulut, leikit, satuhetket, tervehdykset jne. ryhmässä		
	Perheen tukeminen monikielisydessä: kannustetaan ja ohjataan vanhempia käyttämään omia äidinkieliään lapsen kanssa kommunikoidessa.			
	Havainnointi ja dokumentointi	Havainnointi ja dokumentointi	Havainnointi ja dokumentointi Tarvittaessa kielitaidon kartoitukset	Havainnointi ja dokumentointi Kielitaidon kartoitukset, vähintään keväällä

KIELITUOKIOIDEN SISÄLLÖT

S2-opetuksen sisältöjä suunniteltaessa kiinnitetään huomiota monipuolisuuteen ja lasten ikätasoon. Harjoiteltavat sisällöt valitaan lasten kokemusmaailmasta ja tarpeesta. Opetuksen sisältöjä suunniteltaessa pidetään mielessä, että kielenoppimisen keskeisimpiä tavoitteita ovat lapsen itseilmaisun tukeminen, yhteiseen tekemiseen osallistuminen suomen kielellä sekä vertaisvuorovaikutukseen kannustaminen.

Kielenoppimisen alkuvaiheessa huomiota kiinnitetään varhaiskasvatuksessa tarvittavaan perussanastoon sekä usein toistuviin fraaseihin. Jo alkuvaiheessa kannattaa huomioida, että ei nimetä pelkästään substantiiveja, vaan harjoitellaan kertomaan myös, *mitä hän tekee*, tai *millainen tämä on*.

Sanastoa kannattaa kerryttää spiraalimaisesti: jo opitun perussanaston automatisoitumista vahvistetaan runsaalla toistolla arkisissa yhteyksissä, mutta sanastoa myös kartutetaan jatkuvasti ja tietoisesti uusilla ilmauksilla. Suunnittele tuokiot niin, että niissä on sekä lapselle tuttua sanastoa ja ilmauksia että jotain uutta. Oppimisessa edetään sana- ja fraasitasolta vähitellen lausetasolla ja yhä kuvailevampaan kieleen, arkisanastosta käsitteelliseen ja kuvailevaan sanastoon.

Oppimisen edistyessä kiinnitetään yhä enemmän huomiota kielen tarkkuuteen, mm. ylä- ja alakäsitteisiin, adjektiivien ja verbien monipuolisuuteen, kuitenkin lapsen oppimiselle aikaa ja tilaa antaen.

Kielenopetusta suunniteltaessa mietitään myös, miten opetus tukee lapsen kehittymistä kielen eri osa-alueilla (ks. Kuvio). Taitoja ei harjoitella yksi kerrallaan, mutta kannattaa miettiä, mitkä ovat lapsen vahvuuksia, ja missä hän tarvitsee tukea.

Vuorovaikutus- taidot	Kielen ymmärtämisen taidot	Puheen tuottamisen taidot	Kielen käyttötaidot	Kielellinen muisti ja sanavaranto	Kieli- tietoisuus
Kehittyvät kielelliset identiteetit					

Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa (VASU, 2016)

Työtapoja ja menetelmiä kielenoppimisen alkuvaiheeseen

- **Hedelmäsalaattipeli:** Lapset saavat kolmenlaisia kuvakortteja, esimerkiksi omenat, banaanit ja appelsiinit. Ringin keskellä oleva huutaa, ketkä vaihtavat paikkaa, ja yrittää myös itse ehtiä istumaan. Ilman istumapaikkaa jäänyt tulee ringin keskelle. Kun huudetaan *hedelmäsalaatti*, kaikki vaihtavat paikkaa.
- **Myrkkysanapeli:** Pelataan perinteisen myrkkysienipelin tapaan, kulloinkin harjoiteltavilla kuvakorteilla, mutta korttien laskemisen sijaan nimetään yhteen ääneen kortissa oleva kuva.
- **Kärpäslätkäleikki:** Levitetään harjoiteltavat kuvakortit lattialle, kuvakorteissa voi olla yksittäisiä sanoja tai lauseita. Aikuinen sanoo sanan tai lauseen ja lapsi läpsäyttää kuulemaansa vastaavaa kuvakorttia kärpäslätkällä.
- **Kim –leikki:** Kuvakorteista tai esineistä poistetaan yksi ja lapset muistelevat, mikä puuttuu.
- **Sanojen onginta:** Laitetaan harjoiteltaviin kuvakortteihin klemmarit ja käännetään ne nurinpäin. Magneettiongella ongitaan yksi sana kerrallaan ja nimetään se (vaikeampi versio: selitetään, mitä sillä tehdään).
- **Lotto ja bingo -pelit:** Lotto- ja bingopohjia voi askarella esimerkiksi KOV-asemalta löytyvistä kuvasanastoista.
- **Muistipeli:** Pelataan niin, että käännetyt kortit nimetään jokaisella kerralla.
- **Taikapussit:** Pussit voivat sisältää esimerkiksi tietyn aihepiirin sanastoa kuvakortteina tai leluina. Pussien sisältöä voidaan nimetä ja niillä voidaan leikkiä edellä mainittuja leikkejä.
- **Laulut, laululeikit ja loruilu:** Sanojen rytmittäminen, ääneen laulaminen ja lauluihin liittyvät koreografiat auttavat sanojen ja fraasien mielenpainamisessa. Lauluja kannattaa myös kuvittaa: paljon valmiita kuvitettuja lauluja löytyy varhaiskasvatuksen verkkoasemalta. Valitse selkeitä ja yksinkertaisia lauluja, jotka sisältävät paljon toistoa, kuten esimerkiksi Kielinupun laulut Youtubessa.

Työtapoja ja menetelmiä kielitaidon rikastamiseen

- **Laiva on lastattu:** Valitaan yläkäsite, johon pyritään keksimään mahdollisimman monta alakäsitettä (esimerkiksi vaatteet: paita, housut, sukat...).
- **Toiminnalliset sadut:** Satujen kuuntelun toiminnallisuutta voi lisätä antamalla kullekin lapselle 2–5 sadussa esiintyvää sanaa kuvakortteina. Lapsen tehtävä on oman sanan kuullessaan asettaa kortti yhteiselle satujanalle. Lopuksi satu kerrataan yhdessä kuvasarjan avulla.
- **Kapteeni käskee -leikki:** Sopii esimerkiksi tekemissanojen tai kehonosien harjoitteluun. Aikuinen tai joku lapsista antaa ohjeita: *kapteeni käskee nosta kaksi kättä ylös, kosketa kyy-näpäällä polvea* jne.
- **Mukaillut versiot Aliaksesta:** Laitetaan kuvakortit (n. 10) kaikkien pelaajien nähtäville ja käydään jokaisen kuvakortin sanat ensin läpi suomeksi. Aikuinen mallintaa ensin, miten kuvakorteista voidaan selittää sanomatta itse sanaa. Lapset yrittävät arvata, mistä kuvasta on kyse. Kun pelin henki on selvä, lapset voivat selittää.
- **Arvaa mitä sanaa ajattelen?:** Yksi lapsi valitsee mielessään yhden esille asetetuista kuvakorteista. Muut kysyvät vuorotellen kysymyksiä, joihin kuvan valinnut lapsi vastaa *kyllä* tai *ei*. ”Onko se pehmeä? Onko se pyöreä? Onko se punainen? Onko se syötävä?” Lopuksi yritetään arvata, mistä kuvasta oli kyse.
- **Sadutus:** Aikuinen kirjoittaa muistiin lapsen kertoman sadun. Sadutuksen apuna voidaan käyttää kuvakortteja tai esineitä.
- **Teemaleikit:** Esimerkiksi kauppaleikki ruokasanaston, lukumäärien ja *saisinko* -kysymysten harjoitteluun, paperinuket tai nuket kehonosien ja vaatesanojen harjoitteluun sekä nukkeko-ti huoneiden ja kotisanojen harjoitteluun. Jotta teemaleikit palvelevat kielenoppimisen tavoitetta, tarvitaan aikuisen kuvailevaa kommentointia.
- **Hiljaiset kirjat,** eli kirjat, joissa tarina on kerrottu vain kuvien avulla, eikä niissä ole tekstiä lainkaan. Lapset voivat kertoa tarinan itse tai sitä voidaan kertoa yhdessä aikuisen johdattelevien kysymysten avulla.

Materiaalia suomen opetukseen

Kirjoja

- Kuvasanakirjat. *Tuhat sanaa* –sarja (kuvasanakirja suomeksi ja muilla kielillä). Hyödynnä myös vanhempien kanssa: lainaa sama kirja kotiin omalla kielellä. (Amery, 2012.) *Aamu* -kuvasanakirjasta löytyy monipuolinen kuvitettu perussanasto sekä lauluja ja loruja (Lappalainen, 2019).
- *Avainsanoja S2 Opettajan opas* -kirjassa on lapsen arkeen ja lähiympäristöön liittyvää sanastoa. Kirjassa on tehtäviä ja toimintavihteitä sekä tulostettavia kuvakortteja, pelipohjia yms. (Gykye, Kurki & Muukkonen, 2011.)
- *Avainsanoja S2 Tehtävivihko A* sopii esim. esiopetusikäisille sanastonoppimisen tueksi. *Tehtävivihko B* sopii jo lukeville esikoululaisille. (Gykye, Kurki & Muukkonen, 2011.)
- Kuvakirjat ovat oivallista materiaalia kielenopetukseen. Esimerkiksi *Mamumukset* –kirja sisältää sopivaa sanastoa leikki-ikäiselle (Laurila, 2010).

Materiaalipaketteja

- *Roihusten arjessa*, *Roihusten harrastukset* ja *Roihusten matkassa* ovat kattavia ja elävästi kuvitettuja materiaalipaketteja kielenoppimisen alkuvaiheeseen (*arjessa*) ja kielitaidon rikastamiseen (*matkassa*). Paketit sisältävät runsaasti kuvakortteja sekä useita menetelmiä, pelejä yms. (Kipinäkeskus.)
- *Marjamäellä* –tuoteperhe tukee monipuolisen sanaston, nimeämisen ja kerronnan kehittymistä, sopii viskareille ja eskareille (Kiiski, Pursiainen & Häkkänen).
- *KUTTU*—*Kuvin tuettu leikki* on kuvitettu leikkipaketti kommunikaatio-, vuorovaikeus- ja leikkitaitojen kehittämiseen (Kähkönen, Lindholm, Tahvanainen).
- *KILI*—*Kieli ja liikunta* -materiaali sisältää kielellisiä taitoja tukevia leikinomaisia ja liikunnallisia harjoituksia (Isokoski, Lindholm, Vepsäläinen, Lindholm).
- *Suomea Timo Hiiren kanssa* on toiminnallinen materiaalipaketti, joka sisältää isoja kuvia perussanastosta ja sopii kaikenikäisille (Skolars Finland).

Pelejä

- *Oppi&ilo* –sarja, esimerkiksi *Minä oivallan* –kortit ja *Minä itse tiedän* –kortit sanaston harjoitteluun ja *Kivat kirjaimet* –peli lukivalmiuksien kehittämiseen.
- *Pupupeli* on innostava peli puhumisen, sanaston ja fraasien harjoitteluun (Early Learning Oy).
- Monet lautapelit sopivat kielenoppimiseen (*Junior Alias*, *Arvaa kuka*, *Tempo etanapeli*, *Monza* –formulapeli, dominot, lotot, äänilotot jne.)

Materiaalia internetissä

- *Papunet* tarjoaa runsaan kuvamateriaalin lisäksi selkosatuja kuunneltavaksi tai aikuisen kanssa luettavaksi sekä tehtäviä ja pelejä kielenoppimiseen (Papunetin pelisivut).
- *Kielinuppu* –laulut ja *Vastaantulon* laulut (KOV-asemalta löytyy joihinkin lauluihin tulostettavia kuvituksia).
- *Viitottu rakkaus* –sivustolta löytyy monipuolista tulostettavaa materiaalia, kuten pelejä ja kuvitusta arkeen.
- *Kielipalikat* –blogista löytyy valmiita tuokioideoita, lukusuosituksia ja tulostettavaa materiaalia.

Tabletille

- *Lukulumo* on monikielinen kuvakirjapalvelu varhaiskasvatukseen, jossa kirjoja voi kuunnella lapsen kotikielellä ja suomeksi (ILT Oppiminen).
- *Moka Mera Lingua* –pelisovelluksessa hyödynnetään lapsen kotikieltä (Moka Mera, 2020).
- *Ekapeli Maahanmuuttaja* ja *Ekapeli Alku* –sovellukset sopivat suomen kielen perustaitojen harjoitteluun ja lukivalmiuksien kehittämiseen eskareille (LukiMat).
- *Aparaattisaari* on tarinallinen, digitaalinen oppimisympäristö esiopetukseen.

TUKI HENKILÖSTÖLLE

Koulutus

Henkilöstölle pyritään järjestämään tarpeiden mukaan koulutusta kielenoppimisesta sekä muista kieli- ja kulttuuritietoisuuteen liittyvistä ajankohtaisista aiheista. Koulutustoiveita voi esittää konsultoivalle S2-opettajalle.

Varhaiskasvatuksen konsultoiva S2-opettaja

Toimintavuosina 2018—2020 Raumalla on ollut varhaiskasvatuksen S2-opettaja *Luanikast gotoutumist Raumal* –hankkeen kautta. 2020 syksystä alkaen varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa työskentelee konsultoiva S2-opettaja pysyvästi.

Konsultoivan S2-opettajan työtehtäviin kuuluu S2-opetuksen suunnittelu, ideointi ja pitäminen ryhmissä yhteistyössä ryhmien omien opettajien kanssa. S2-opettaja ohjaa ja kouluttaa henkilöstöä kielenoppimiseen liittyvissä asioissa sekä auttaa lasten kehittyvän kielitaidon arvioinnissa ja vastaa esiopetuksen ja koulun yhteistyöstä S2-oppilaiden koulu siirtymissä. S2-opettajan resurssit kohdentuvat luonnollisesti eniten monikielisimpiin päiväkoteihin ja esiopetusryhmiin, mutta hän on kaikkien käytettävissä ja häneen saa ottaa yhteyttä pienellä kynnyksellä.

Myös jatkossa on tärkeää, ettei S2-opettajaa pidetä ainoana suomen kielen opetuksesta vastaavana henkilönä, vaan ensisijainen vastuu S2-opetuksen toteutumisesta on ryhmien opettajilla. S2-opettaja tukee, neuvoo ja toimii asiantuntijana.

Lisäksi erityisopettajia ja puheterapeutteja on syytä konsultoida, mikäli kielenoppiminen tai puheen kehitys herättää huolta.

Materiaalit

KOV-asemalta -> varhaiskasvatuksen kansio -> OI niingon gotonas -materiaalipaketista löytyy runsaasti kuvasanastoja, pelejä, tehtäviä, kuvitettuja lauluja ja muuta tulostettavaa materiaalia. Tätä materiaalia kannattaa käyttää ahkerasti. Jokaisella on myös lupa täydentää pankkia itse tuottamallaan materiaalilla. Materiaalipaketista löytyy myös tässä käsikirjassa mainitut lomakkeet ja esitteet sekä lisätietoa kasvattajille.

Päiväkoteihin, joissa monikielisiä lapsia on useampia, on hankittu tai pyritään hankkimaan kielenopetukseen sopivaa materiaalia. Mikäli päiväkotiin kaivataan lisää materiaalia, KOV-asemalta löytyy lista suositeltavista materiaaleista. Materiaalisuosituksia voi kysyä myös konsultoivalta S2-opettajalta. Materiaalien tilaamisesta sovitaan päiväkodin johtajan kanssa.

OSA 3: KAKSI- JA MONIKIELISEN LAPSEN KIELENKEHITYS JA SEN ARVIOINTI

KIELENOPPIMISEN ETENEMINEN JA ARVIOINNIN MERKITYS

Kun suomen kieltä vielä osaamaton lapsi aloittaa ryhmässä, on hyvä muistaa, että toisen kielen oppiminen etenee vaiheittain. Kielen oppiminen alkaa usein ns. **hiljaisella vaiheella**, jolloin lapsi vastaanottaa passiivisesti kielisyötettä tuottaen itse lähinnä hyvin lyhyitä ilmauksia tai omankielisiä sanoja. Alkuvaiheessa keskeisenä osallistumisen keinona on *toisto*. Myös hetkellinen puhumattomuus on aluksi normaalia. Monisanaisempien ilmauksien tuottaminen alkaa yleensä vasta silloin, kun kielisyötettä on ehtinyt kuulla riittävästi ja monipuolisesti—siksi hiljaisellekin lapselle kannattaa puhua mahdollisimman paljon. Suosi selkeitä ja lyhyitä ilmauksia, mutta kuitenkin kokonaisia lauseita yksittäisiä sanoja enemmän. (Cekaite, 2007.)

Kiinnitä huomiota käsitteisiin, joita käytät. Puhu mieluummin suomen kielen oppimisen alkuvaiheessa olevasta lapsesta, kuin *kielitaidottomasta* tai *ummikosta*. Näitä termejä voidaan pitää varsin harhaanjohtavina ottaen huomioon, että yksikielisiin lapsiin verrattuna

sanavaranto saattaa monikielisillä lapsilla olla yhteen laskettuna suurempi. (Lehtonen, 2016.)

Aluksi lapsi oppii usein toistuvia sanoja, fraaseja ja ilmauksia ja ryhtyy kokeilemaan niiden käyttöä. Lapsi rupeaa kommunikoidaan oppimiensa ilmausten varassa ja pikkuhiljaa yhdistelemään niitä ilmaistakseen itseään, yleensä noin vuoden kuluessa. Tässä vaiheessa aikuisen ei ole tarkoituksenmukaista korjata kaikkea, mitä lapsi sanoo ”väärin”: kielenoppijan puhetta kutsutaan **oppijan kieleksi** tai **välikieleksi**. (Smolander, 2020, 348.)

Kielenoppimiseen voi liittyä myös **epäsopivan osallistumisen vaihe**. Kun lapsi vielä harjoittelee kieltä ja vuorovaikutustaitoja, voi kaiken opitun hallinta yhtäaikaisesti olla vielä mahdotonta ja osallistuminen saattaa ulospäin vaikuttaa häiritsevältä. (Cekaite, 2007.)

Pikkuhiljaa lapsi etenee kohti **rakentavaa osallistumista** suomen kielellä. Tässä vaiheessa lapsi hallitsee jo ryhmän toimintakulttuurin vuorovaikutussäännöt, ymmärtää kieltä yhteisissä tilanteissa ja leikissä sekä tuottaa suomea riittävästi ilmaistakseen itseään. (Cekaite, 2007.) Arkikommunikointikielitaidon saavuttaminen kestää yleensä 2—3 vuotta, kun taas opiskelukielitaidon saavuttaminen vaatii 5—7 vuotta (Cummins, 2000).

On tärkeää muistaa, että kielenoppiminen on **yksilöllis-**

tä ja vahvasti sidoksissa lapsen henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Fillmoren (1979) tutkimuksessa kielenoppimisen ja osallistumisen kannalta merkittävimpiä tekijöitä olivat lasten yksilölliset ominaisuudet. Tutkimuksessa eivät korostuneet lasten älyyn liittyvät tekijät, vaan sosiaaliset taidot, motivaatio, sosiaalisen liittymisen tarve, temperamentti, joustavuus ja halu kokeilla uutta. (Fillmore, 1979, 220–221, 227.) Jokaisella lapsella on yksilöllisiä tapoja ja strategioita osallistua ja ymmärtää uutta kieltä (Savijärvi, 2011, 166)

Tyypilliseen monikieliseen kielenkehitykseen liittyy kielellisten taitojen epätasaisuus. Horjuva ilmaus (ilmaus, joka menee ’tänään oikein ja huomenna väärin’) on juuri sitä kielenainesta, jota lapsi on valmis oppimaan seuraavaksi—tarkkaile ja hyödynnä!

Tyypilliselle monikieliselle kehitykselle on ominaista, että taidot jakautuvat epätasaisesti sekä eri kielten kesken että käyttötarkoitusten ja tilanteiden mukaan. Kieltä ja sanoja osataan siinä käyttötarkoituksessa ja –tilanteessa, jossa ne on opittu. Luonnollisesti päiväkodissa opitaan erilaista kieltä ja sanastoa kuin kotona. On myös tärkeää muistaa, että monikielisellä lapsella yksittäisen kielen sanasto on useimmiten suppeampi kuin yhtä kieltä omaksuvalla, mutta yhteen laskettuna sanasto on useimmiten yhtä laaja tai laajempi kuin yksikielisillä (Paradis, Genesee & Grago, 2011).

Kielitaitoa voidaan tarkastella myös **passiivisen** ja **aktiivisen kielitaidon** näkökulmasta. Passiivien sanavaraston taidot näkyvät esimerkiksi suomenkielisten ohjeiden ymmärtämisessä. Aktiivinen kielitaito on taas sitä, mitä lapsi itse aktiivisesti tuottaa. Huomioi, että passiivinen ja aktiivinen kielitaito voivat erota paljonkin toisistaan kielenoppimisen vaiheissa.

Kehittyvälle kielitaidolle on tyypillistä, että passiivinen kielitaito on jo hyvällä tasolla, mutta aktiivinen sanojen ja ilmausten löytäminen ja käyttäminen on vielä haaste—tämän kynnyksen ylittämisen tukeminen on tärkeää.

Kielenoppimisessa voi tulla myös **suvantovaiheita**. Toisena hetkenä lapsi kokeilee ahkerasti uusia ilmauksia ja tuntuu imevän oppimisympäristöstä jatkuvasti uusia sanoja ja fraaseja, kun taas toisena hetkenä lapsi kerryttää passiivista kielitaitoaan ja ulospäin saattaa näyttää ettei hän opi juuri mitään. Tämäkin kuuluu kielenoppimiseen.

Tyypillinen kielenoppiminen etenee eri osa-alueilla eri tahtiin. Kuviossa 3 on esitetty **lasten kielenkehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa**. Kielenoppimiseen kuuluu paitsi ymmärtämisen ja tuottamisen taidot sekä sanasto, myös vuorovaikutustaidot, tilan-

nekohtaiset kielen käyttötaidot sekä kielitietoisuus. Näistä taidoista muodostuu kokonaisuus, jollaisena lapsen kielitaito varhaiskasvatuksen arjessa näyttäytyy. On tärkeää muistaa, että myös äidinkielisistä suomenpuhujista samanikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen eri osa-alueilla. (VASU, 2016.)

Kielitaidon seuranta, arviointia ja dokumentointia tarvitaan, jotta osataan kohdistaa huomio siihen, mitä lapsi jo osaa, ja mikä on hänen lähikehityksensä vyöhykkeellä, eli mitä taitoja kannattaa seuraavaksi tukea. Arviointia tehdään ennen kaikkea **pedagogisen toiminnan suunnittelun tueksi**.

Arviointi on keskeinen osa **oppimisympäristön kehittämistä** ja kasvattajien oman toiminnan reflektointia. *Tuetaanko ryhmässä lapsen kielenoppimista riittävästi? Onko ryhmässä toteutettu kielenopetus tukenut lasta? Mikä ryhmän toiminnassa toimii, mitä tulisi muuttaa?* (Gyekye & Nikkilä, 2013.)

Vuorovaikutustaidot	Kielen ymmärtämisen taidot	Puheen tuottamisen taidot	Kielen käyttötaidot	Kielellinen muisti ja sanavaranto	Kielitietoisuus
Kehittyvät kielelliset identiteetit					

Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa (VASU, 2016)

Kaksi- ja monikielisten lasten kielenkehityksen arvioinnista tekee haastavan se, että oppimisen vaihetta ei voi suoraan verrata lapsen ikätasoon. Lapsen kielitaidon kehittymisen arvioinnissa on tärkeää, että kielitaitoa verrataan aina lapsen aiempaan osaamiseen eikä esimerkiksi äidinkieleltään suomenkielisiin lapsiin. Dokumentointi on keskeistä, sillä muistinvarainen oppimisen seuranta ei ole luotettavaa.

Arvioidessa tulee ottaa huomioon ikä, jolloin altistus toiselle kielelle alkoi, ja se, kuinka pitkään ja säännöllisesti altistusta on ollut. Myös päiväkodin aikuisten antamaa tukea suomen kielen oppimiselle on tärkeää arvioida. On tärkeää arvioida, miten säännöllisesti ja pitkäaikaisesti lapsi on altistunut kielelle ja onko lapsen koti- ja päiväkotiympäristö ja lapsiryhmä sellainen, jossa kielellistä altistumista voi otaksua olleen riittävästi.

Mitä arvioidaan?

- Kielitaitoon kuuluu **puhuminen**, **ymmärtäminen**, **lukeminen** (lapsella lukemisen valmiudet) ja **kirjoittaminen** (lapsella kirjoittamisen valmiudet), sekä kaikkiin näihin linkittyen **sanasto ja rakenteet**.
- Näiden lisäksi kielenkehitykseen kuuluu myös vuorovaikutustaidot, kielen käyttötaidot ja kielitietoisuus (VASU, 2016).
- Arvioi kaikkien kielenkehityksen osa-alueiden hallintaa lapsen ikätaso huomioon ottaen.
- Dokumentoi lapsen kehitystä ja arvioi lapsen kielitaidon kehittymistä suhteessa aiempaan osaamiseen.
- **Kommunikaatio** on kielen tärkein funktio; ymmärtäminen ja ymmärretyksi tuleminen on aina olennaisinta.
- Arviointia tehdään opetuksen suunnittelun tueksi.

Kielitaidon kämmenmalli (Nissilä, Martin, Vaarala & Kuukka, 2006).

MENETELMIÄ KIELITAIDON ARVIOINTIIN

Monikielisen lapsen kielellisten taitojen arviointi tapahtuu keräämällä tietoa monesta eri lähteestä suoraan ja epäsuorasti: havainnoimalla, lapsen huoltajien kanssa keskustelemalla, kielenkehitykseen suunniteltuja kartoitusaineistoja käyttämällä sekä moniammatillisesti keskustelemalla.

Havainnointi

Lasten kieltä ja vuorovaikutusta kannattaa seurata monipuolisesti erilaisissa luonnollisissa arjen toimintatilanteissa.

Sekä luonnollisten että järjestettyjen leikki-tilanteiden havainnointi muistiinpanoja tehden on keskeinen menetelmä lapsen kielenkehityksen seurantaan. Koska leikki on lapselle luontainen, motivoiva ja vähemmän jännittävä tilanne, on se myös erittäin hyvä tilanne tarkkailla lasta ja hänen spontaanisti käyttämäänsä kieltä toisten lasten kanssa. Yleisemmällä tasolla on todettu, että lapsen leikki-aidot, erityisesti symbolisen leikit taidot, ennustavat varsin hyvin myös kielen kehitystä (Lyytinen, 2000).

Mahdollisuuksien mukaan leikki-tilanteita voidaan myös nauhoittaa. Nauhoitteita voi arkistoida tietokoneella lapsen varhaiskasvatuksen ajan, jos tarvitaan tarkempaa seurantaa.

Myös pienryhmätuokiot tarjoavat hyvän mahdollisuuden havainnoida lapsen kielitaidon kehitystä.

Seuraavalla sivulla on esitelty lomakkeita havainnoinnin dokumentoinnin tueksi.

Yhteistyö huoltajien kanssa

Myös kielitaidon arvioinnissa ja seurannassa yhteistyö lapsen huoltajien kanssa on ensisijaisen tärkeää. Kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksen, huoltajilta kysytään lapsen kotikielen kehityksestä ja kodin kieliympäristöstä. Huoltajia ohjataan tukemaan kotikielen kehitystä (ks. s. 11).

Vasu-keskusteluissa huoltajien kanssa käydään läpi sekä suomen kielen että kotikielen kehityksen ajan-kohtainen tilanne.

Eryteisesti, jos varhaiskasvattajalla herää huoli lapsen suomen kielen oppimisesta, selvitetään ensisijaisesti, onko lapsella samoja haasteita myös kotikielen (-kielten) kanssa, vai liittyvätkö haasteet pelkästään suomen kieleen.

Testit ja kartoitukset

Eri-ikäisille kielenoppijoille on suunniteltu kartoitusmateriaaleja kielitaidon tason kartoittamiseen (ks. lisätausta seuraavalla sivulla). Raumalla konsultoivilla varhaiskasvatuksen erityisopettajilla (KVEOilla) on käytettävissään Kettu-testi. *Pienten kielireppu* ja *Kielipuntari* ovat ilmaiseksi saatavilla internetissä.

S2-opettajaa tai KVEOa voi pyytää tekemään kartoituksen, mikäli lapsen osaamisesta ei ole varmuutta tai jos edellä mainittujen arviointikeinojen valossa kielenoppimiseen tarvitaan tarkempaa seurantaa.

Kartoitusten kohdalla tulee aina muistaa, että lapsen osaamista tarkastellaan aina sen kannalta, kuinka kauan ja kuinka säännöllisesti hän on ollut suomenkielissä varhaiskasvatuksessa. Kartoitukset kertovat aina sen hetkisen kielitaidon tason, mutta eivät suoraan kerro, eteneekö kielenoppiminen normaaliin tapaan. Siksi säännöllinen ja monipuolinen kielenoppimisen seuranta on tarpeen.

Moniammatillinen yhteistyö

Varhaiskasvatuksen konsultoiva S2-opettaja toimii kielenoppimisen asiantuntijana ja hänen kanssaan tehdään yhteistyötä lapsen kielenoppimisen tukemisen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. S2-opettaja auttaa arvioimaan sekä ryhmän toimintaa kielenoppimisen kannalta että lapsen kielenoppimisen etenemistä. Jos ryhmän työntekijät ovat epävarmoja siitä, minkä verran lapsi osaa suomea, he voivat pyytää S2-opettajaa kartoittamaan lapsen senhetkistä kielitaitoa. Jos lapsen kielenoppimisesta herää huoli, kun huoltajien ja S2-opettajan kanssa on tehty yhteistyötä ja selvitetty lapsen kompetenssia kaikilla osaamisillaan kielillä, ollaan yhteydessä KVEOon. Myös neuvolan kanssa on tärkeää tehdä yhteistyötä.

TYÖVÄLINEITÄ KIELIT AidON ARVIOINTIIN

- Huoltajille annetaan **Vanhempien arvio lapsen kotikielen tasosta** -lomake tai englanninkielinen **Parent's evaluation of the development of child's home language** -lomake. Tieto lapsen kotikielen tasosta auttaa arvioimaan edellytyksiä suomen kielen oppimiselle.
- Suomen kielen oppimisen seurantaan käytetään **4–5-vuotiaan lapsen suomen kielen oppimisen seuranta varhaiskasvatuksessa** ja **suomen kielen oppimisen seuranta esiopetuksessa** -lomakkeita.
- 1–3-vuotiaiden lasten kohdalla täytetään **1–3-vuotiaan monikielisen lapsen kielitaitojen kartoitus varhaiskasvatuksessa** -lomake, johon sisältyy sekä suomen kielen että lapsen kotikielen lyhyt arvio.
- Lisäksi opettajat voivat käyttää työvälineenä **kielitaidon kartoituksia** (ks. laatikko). Myös S2-opettajaa voi pyytää tekemään kartoituksen tarvittaessa.
- Konsultoiva S2-opettaja tekee kaikkien niiden esiopetusikäisten lasten kanssa, joiden kotikieli on muu kuin suomi, kielitaidon kartoitukset ennen kouluun siirtymistä. Ryhmän opettaja välittää nämä kartoitukset tulevalle luokanopettajalle ja S2-opettajalle.
- Syksyllä 2020 julkaistaan **Lapsen kielitaidon kehittyminen** -työväline (Turun yliopisto & Opetus- ja kulttuuriministeriö), joka voidaan ottaa ryhmän jokaiselle kaksi- ja monikieliselle lapselle käyttöön edellä mainittujen lomakkeiden tilalle. Siihen kirjataan 1) *lapsen kielimaailma*, 2) *kielitietoisien oppimisympäristön arviointi* sekä 3) *lapsen suomen kielen taitotason arviointi*.

Kaikki lapsen kielitaidon arviointiin ja seurantaan käytettävät lomakkeet ja kielitaidon kartoitukset (pl. Kettu-testi) löytyvät varhaiskasvatuksen verkkolevyltä. Kaikki lapsen kielitaidon arviointiin liittyvät lomakkeet laitetaan talteen vasun yhteyteen ja ne siirtyvät (huoltajien luvalla) vasun mukana ryhmästä toiseen. Lomakkeet ovat opettajalle keskeisiä työvälineitä kielenoppimisen etenemisen dokumentoinnissa sekä kielenopetuksen suunnittelussa.

Kielitaidon kartoitusaineistot:

- 3–5 -vuotiaille: *Kettu-testi* (Korpilahti & Eilomaa, 2002)
- *Pienten Kielireppu* (Halme, Kauber, Paatelma, Ryyänen-Ahvensalmi & Venho, 2010)
- 5–6 -vuotiaille: *”Repun takanassa”* -kartoitus (Mikkonen, Paularanta-Kokkonen & Savolainen, 2006)
- 6 -vuotiaille: *Lauran päivä* (Laitala, 2007)
- 6–7 -vuotiaiden *Kielipuntari* (Vasama, Hakola, Hiltunen & Kaipainen, 2011)

KUN LAPSEN KIELENOPPIMISESTA HERÄÄ HUOLI

Kielenoppimisen seurannan ja dokumentoinnin tärkeys korostuu entisestään, jos lapsen kielenoppimisesa herää huolta. Myös huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö on erityisen tärkeää, jos lapsen suomen kielen oppimisessa tai kotikielen (-kielten) kehityksessä on haasteita.

Kaksi- ja monikielisillä lapsilla esiintyy, kuten muillakin lapsilla, myös kielellisiä pulmia ja kielenkehitykseen liittyviä erityisvaikeuksia. Vaikka erityistyöntekijöiden kliininen kokemus, tutkimukset ja normitetut testit antavat tärkeää tietoa lapsen kielenkehityksestä ja sen mahdollisista haasteista, on varhaiskasvatus usein ensimmäinen taho joka käytännössä havaitsee lapsen kielelliset pulmat niin suomen- kuin monikielisilläkin lapsilla.

Varhaiskasvatuksen perustyöntekijöiden rooli on tärkeä kielihäiriöiden tunnistamisessa ja tutkimuksiin ohjaamisessa. Varhaiskasvatus kykenee paitsi antamaan arvokasta tietoa erityisesti lapsen toimintakyvystä omassa arki-ympäristössään niin myös parhaimmillaan tukemaan lasta erittäin paljon näillä alueilla.

Kun lapsen kielenkehityksen etenemisestä herää huoli, on tärkeää pitää mielessä yliagnostisoinnin vaara. Monikielisen kehityksen ominaispiirteitä huomioivia arviointimenetelmiä ei juuri ole saatavilla ja lapsen taitoja arvioidaan usein valtaväestön kielellä käyttäen yksikielisten normeja ja tehtävätyypit ovat myös kulttuuri-

sidonnaisia.

Kielenoppimiselle tulee antaa aikaa. Kuten jo mainittu, kielenoppiminen etenee erilaisten vaiheiden kautta. Esimerkiksi hiljainen kausi ja suvantovaiheet oppimisessa ovat normaaleja. Koska arkikielitaidon saavuttamiseen menee 2–3 vuotta, on tärkeää että lapselta ei vaadita liikaa alkuvaiheessa. Kuitenkin voidaan karkeasti sanoa, että vuoden kuluessa varhaiskasvatuksen aloittamisesta lapsi yleensä tuottaa suomeksi sanoja ja fraaseja.

Lapselta ei voida myöskään vaatia tehokasta kielenoppimista, jos varhaiskasvatuksen tuki kielenoppimiselle on riittämätöntä. Jos ryhmässä toimitaan paljon puhutun kielen varassa ja lapsi on vuorovaikutustilanteissa lähinnä sivustaseuraajana tai jos lapsi leikkii pääasiassa yksin tai on leikkutilanteissa hiljaa, ei hän luonnollisesti saa riittävästi syötettä aktiiviseen kielenoppimiseen. Tällöin huomio tulee kiinnittää ryhmän toimintaan lapsen ominaisuuksien sijaan.

Toisaalta riskinä voi olla myös se, että odotetaan liian pitkään ja selitetään kielenkehityksen poikkeavuutta kielitaidon puutteella.

Kuten todettu, lapsen kaikkien kielten kehityksen seuraaminen yhteistyössä huoltajien kanssa on keskeinen keino seurata kielenoppimista. Voi kuitenkin olla tilanne, että lapsen huoltajat ovat niin tottuneet ymmärtä-

mään lapsensa ilmauksia ja lapsen ja vanhempien välinen kommunikaatio toimii haasteista huolimatta vähintään tyydyttävästi, jolloin kielen alueen vaikeatkaan ongelmat eivät aina tule esille. Lapsi on myös tottunut toimimaan tutussa ympäristössä päivittäin toistuvien toimintojen mukaisesti. Huoltajilla voi olla varsin optimistinen käsitys lapsensa kielellisestä toimintakyvystä.

Mikäli varhaiskasvatuksessa herää huoli kielenoppimisesta, on hyvä selvittää konkreettisten kysymysten avulla, millaisista vuorovaikutustilanteista lapsi selviää kotikielellään: *kuinka pitkiä lauseita hän tuottaa, onko puheessa sidosteisuutta, osaako lapsi kaikki kielen mukaiset äänteet* jne. Tulkin käyttäminen on tärkeää monikielisen perheen kanssa. Jos esim. vasu-keskusteluissa tulee esiin, että suvussa esiintyy kielellisiä vaikeuksia tai oppimisongelmia, on suositeltavaa ohjata vanhemmille lapsen kielellisten taitojen erityistä vahvistamista varhaiskasvatuksen ohella jo varhaisessa vaiheessa.

Varhaiskasvatuksen tuki kielenoppimiselle, eli kielitietoinen arki ja pienryhmätoiminta, aloitetaan heti varhaiskasvatuksen alkaessa. Kun lapsen kielellinen kehitys ei etene odotetusti, on asiaan tartuttava entistä tarmokkaammin. On myös hyvä muistaa, että kielihäiriössä niin suomenkielisten kuin toista kieltä äidinkielenään puhuvien lasten kanssa, varhainen tuki on erityisen tärkeää eikä sen aloittaminen vaadi mitään diagnoosia!

Jos varhaiskasvatuksessa tai neuvolassa todetaan useita äännevirheitä, puheen vaikeaselkoisuutta tai viitteitä ilmaisu- tai ymmärtämisvaikeudesta, on ne tärkeää kirjata myös varhaiskasvatussuunnitelmaan ja konsultoida KVEOa/neuvolaa, jotta lapsi saataisiin ohjattua tarkempaan arvioon—vähintään puheterapeutin tutkimus suomenkielellä.

Kielellistä toimintakykyä ja kielen ymmärtämistä toista kieltä äidinkielenään puhuvilla on perusteltua selvittää myös tilanteissa, jotka eivät päällisin puolin näyttäisi olevan tekemisissä puheen ja kielen kehityksen kanssa (esim. uhmakkuus, lyhytjänteisyys, niukka tai puuttuva katsekontakti). Näissä tilanteissa kannattaa harkita myös neuvolapsykologin konsultaatiota vanhempien luvalla. Kannattaa myös pitää mielessä että etenkin ymmärtämisvaikeutta on usein vaikea havaita arjessa. Se voi ilmetä muun muassa levottomuutena, käytöshäiriönä tai vetäytymisenä. (*Kehityksellinen kielihäiriö. Käypä hoito -suositus*, 2019).

Erityisesti sosiaalisten tilanteiden pelko, ahdistuvuus, ujous, heikko suomenkielen taito ja vähäinen luottamus omaan osaamiseen tai kielteinen minäkuva yhdistyneenä kielen hallinnan puutteisiin voivat aiheuttaa äärimuodossaan vaikeita pulmia, kuten vetäytymistä tai valikoivaa puhumattomuutta, joiden syntyminen on tärkeää pyrkiä ehkäisemään ennalta.

Kun varhaiskasvatuksen perustyöntekijöillä herää huoli lapsen kielenkehityksestä tai kielenoppimisesta, on ensivaiheessa KVEO se taho, jota on hyvä konsultoida. Varhaiskasvatuksessa ilmenevät kielelliset haasteet on

tärkeää saattaa myös neuvolan terveydenhoitajan tietoon vasu-työskentelyn kautta. Tarvittaessa KVEO tai terveydenhoitaja ohjaa lapsen perheineen puheterapeutille, joka arvioinnin ja mahdollisesti seurannan jälkeen voi ehdottaa tarkempia selvittelyjä.

Joskus lapsen tarkempi arviointi tapahtuu ensin neuvolapsykologilla, erityisesti jos käyttäytymisessä ilmenee muita mahdollisia vaikeuksia, kuten hahmottamisen tai käyttäytymisen pulmien piirteitä tai epäillään laaja-alaisia kehityksen ongelmia. Tehtyjen arviointien jälkeen neuvotellaan joskus neuvolalääkärin kanssa jatkotutkimuksiin lähettämisestä.

MONIKIELISYYS JA KIELENKEHITYKSEN HAASTEET

Eräitä mahdollisia puheen- ja kielenkehityksen haasteita kaksi- ja monikielisillä lapsilla

Kuulon poikkeamat

Osa Suomeen muuttavista lapsista saapuu olosuhteista ja maista, joissa imeväis- ja leikki-ikäisten seuranta ei ole samalla tasolla kuin esimerkiksi Suomessa. On tärkeää muistaa, että lapsen kuulon haasteet ovat ensimmäisiä asioita, joita on syytä selvittää, jos lapsi ei ymmärrä tai opi kieltä. Koska toimiva kuuloerottelu on avain sekä äidinkielen että uusien kielten oppimiseen, puutteet tässä tärkeässä taidossa viivästyttävät usein kielenoppimista erittäin paljon.

Tässä yhteydessä yhteistyö lapsen huoltajien ja neuvolan kanssa on tärkeää. Jos lapsen kuulo toimii normaalisti, voidaan miettiä muita mahdollisia syitä lapsen koettuihin kielenkehityksen haasteisiin.

Äännevirheet ja puheen epäselvyys

Kaksi- ja monikielisillä lapsilla esiintyy samalla tavalla lapsuudessa tyypillisiä äännevirheitä ja puheen epäselvyyttä kuin suomenkielisilläkin lapsilla. Lapsella on usein myös kielistä riippuen opittavanaan useampia erilaisia, mutta joskus varsin lähellä toisiaan olevia äänneitä ja sanapainotuksia.

Kaksi- ja monikielisten lasten kohdalla mahdolliset

vaikeat äännevirheet tai puheen epäselvyys ovat tekijöitä, jotka lisäävät lapsen riskiä kielenkehityksen muihin pulmiin, sillä ne vähentävät usein lapsen mahdollisuuksia saada kielenkehitystä tukevaa mahdollisuutta harjoitella kieltä, viestiä ja toimia toisten lapsien kanssa tai tulla ymmärretyksi. Äännevirheet sekä puheen epäselvyys vaikeuttavat myös pahimmillaan kykyä toimia ja päästä lasten vertaisryhmiin.

Kehityksellinen kielihäiriö (DLD)

Kehityksellinen kielihäiriö (DLD, Developmental Language Disorder), jota on aikaisemmin kutsuttu Suomessa *dysfasiaksi* ja *kielelliseksi erityisvaikeudeksi* (SLI), on häiriö, jossa lapsen kielellinen toimintakyky ei kehity iän ja muun kognitiivisen kehityksen mukaisesti. Sen esiintyvyys on lieväasteiset häiriöt mukaan lukien noin 7 %. Nykytiedon mukaan kehityksellisen kielihäiriön syy on usein geneettinen. Haitat johtuvat perinnetekijöiden ja ympäristön yhteisvaikutuksesta. Kehityksellinen kielihäiriö on riskitekijä myöhemmille oppimisvaikeuksille, tunne-elämän ja käyttäytymisen häiriöille sekä mielenterveyden häiriöille, joten varhainen tunnistaminen sekä tuki ovat tärkeitä. (*Kehityksellinen kielihäiriö. Käypä hoito -suositus*, 2019).

Kehityksellistä kielihäiriötä esiintyy yhtä lailla niin yksi- kuin kaksi- ja monikielisilläkin lapsilla. Monikielisyys sinänsä ei nykykäsityksen mukaan lisää kielellisen erityisvaikeuden riskiä, (Arkkila, Smolander, Laasonen,

2013; Kohnert, 2010; Korkman, Stenroos, Mickos, Westman, Ekholm & Byring, 2012) eikä kahden kielen omaksuminen ole lisärasite SLI-lapselle (Arkkila ym., 2013; Paradis ym., 2011). Ongelmien vaikeusastetta ennustavat riskitekijät näyttävät olevan samat kuin yksikielisillä lapsilla. (*Kehityksellinen kielihäiriö. Käypä hoito -suositus*, 2019).

Vaikka kaksi- ja monikielisyys eivät lisääkään riskiä kehitykselliselle kielihäiriölle, ne voivat kuitenkin hankaloittaa sen tunnistamista.

Kielellisiin testeihin ei ole mahdollista määrittellä monikielisyttä huomioivia ikänormeja, sillä kielikohtainen altistuminen vaihtelee erittäin paljon yksikielisiin, äidinkielenään suomea puhuviin lapsiin nähden. Ei ole myöskään mahdollista asettaa selkeää, näyttöön perustuvaa aikarajaa sille, kuinka kauan lapsen on saata- va altistusta uudelle kielelle ennen tarkempia tutkimuksia. Tämän vuoksi lapsen kielitaidon seuranta ja dokumentointi sekä kielellisten resurssien ja altistusten kartoitus yhteistyössä huoltajien kanssa ovat keskeisiä. Jo vähäiselläkin suomen kielen altistuksella puheterapeutin arviointi ja ohjaus ovat suositeltavia siinä tapauksessa, jos lapsen äidinkielen hallinta on selkeästi puutteellista ikään nähden. (*Kehityksellinen kielihäiriö. Käypä hoito -suositus*, 2019).

Sosiaalinen arkuus

Sosiaalinen arkuus kuten muutkin yksilön temperamentti piirteet ovat lapsen ominaispiirre. Ne on tärkeä ottaa huomioon erityisesti kielenoppijoilla, koska ne voivat rajoittaa hänen mahdollisuuksiaan kielen harjoitteluun ja oppimiseen. Ne voivat rajoittaa toimimista yhdessä toisten lasten kanssa tilanteissa joissa kieltä voisi oppia, tai rajoittaa hänen kielen käyttöään, lisäten tarpeettomasti myös lapsen kokemaa stressiä, mikä on haitallista kielenoppimisenkin kannalta. Sosiaalisesti araan lapsen kohdalla korostuvat turvallisen oppimisympäristön ja pienryhmien tarpeellisuus.

Kaksi- ja monikielisten lasten kielellisestä kuntoutuksesta

Koska monikielisiä tutkimus- ja kuntoutuspalveluita ei ole käytännössä saatavilla, on puheterapiaa yleensä mahdollista tarjota suoraan vain suomeksi (tai ruotsiksi). Joissakin tapauksissa sosiaali- ja terveystoimi on konsultoinut tutkimustarkoituksissa ostopalveluina muun kielisiä puheterapeutteja, mutta varsinaista puheterapiaa maassamme ja Raumalla saa tällä hetkellä käytännössä vain suomeksi.

Kuntoutus tulisi kohdistaa lapsen molempiin tai kaikkiin kieliin. Kuten jo mainittu, lapsen äidinkielen tai vahvimman kielen tukeminen auttavat myös uuden kielen oppimisessa (Gutiérrez-Clellen, Simon-Cerejido & Sweet, 2012). Tässä kohtaa yhteistyö huoltajien kanssa on ensiarvoisen tärkeää. Kuten kaikkien kaksi- ja monikielisten lasten kohdalla, huoltajia tuetaan

lapsen kotikielen kehittämisessä. Pienryhmätoiminnasta, lapsen ikä- ja taitotasolle sopivista kieltä kehittävästä käytänteistä sekä varhaiskasvatuksen tukitoimista jaetaan tietoa huoltajille. Jotta tukitoimet siirtyisivät myös kodin arkeen, on tärkeää pitää myös tulkkiavusteisia tapaamisia huoltajien kanssa (*Kehityksellinen kielihäiriö. Käypä hoito -suositus*, 2019).

DLD:n ja muiden pulmien kohdalla tärkein muistettava asia on, että kielellisen kehityksen tukeminen tulee aloittaa heti, kun herää epäily kehitysvaikeuksista. On tärkeää myös muistaa, että tuen aloittaminen ei edellytä diagnooseja, tuki on syytä aloittaa aina heti kun riittävä epäily kielellisen oppimisen pulmista on herännyt. (*Kehityksellinen kielihäiriö. Käypä hoito -suositus*, 2019). Raja suomen kielen oppimisen tukemisen ja kielellisen kuntoutuksen välillä on häilyvä kaksi- ja monikielisten lasten kohdalla ja varhaiskasvatuksessa joka tapauksessa tuetaan jokaisen kaksi- ja monikielisten lapsen suomen kielen oppimista suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti.

OSA 4: TAUSTATIETOA

MONIKULTTUURISUUTEEN LIITTYVISTÄ AIHEISTA

KIELEEN LIITTYVIÄ KÄSITTEITÄ

Vieraskielinen on Suomessa henkilö, joka puhuu äidinkielenään muuta kieltä kuin suomea, ruotsia tai saamea. Vieraskieliseen voidaan viitata myös **toista kieltä äidinkielenään puhuvana**. (Arkkila ym., 2013.)

Kaksi- ja monikielisyttä voi olla monenlaista ja käsitteet kattavat hyvin laajan ja epäyhtenäisen joukon ihmisiä. Kaikkien kielten äidinkielen tasoinen hallinta ei ole edellytys kaksi- tai monikielisyydelle. Monikielisyys voidaan jakaa esimerkiksi omaksumisiän mukaan simultaaniin ja peräkkäiseen monikielisyyteen. (Arkkila ym., 2013; Smolander, 2020.)

Simultaanimonikielisydessä altistus usealle kielelle alkaa varhain, usein ennen yhden vuoden ikää mutta viimeistään ennen kolmen vuoden ikää. Useimmiten käsitettä käytetään tilanteessa, kun perheessä puhutaan kahta tai useampaa kieltä. (Arkkila ym., 2013; Smolander, 2020.)

Peräkkäisessä monikielisydessä lapsi alkaa oppia esimerkiksi päiväkodissa uutta kieltä siinä vaiheessa, kun ensikielen/-kielten taito on jo suhteellisen vahva. (Arkkila ym., 2013; Smolander, 2020.)

Äidinkieleen kuuluvat seuraavat kriteerit

1. Ensimmäinen opittu kieli (järjestyskriteeri)
2. Parhaiten osattu kieli (taitokriteeri)
3. Eniten käytetty kieli (määräkriteeri)
4. Se kieli, jonka puhuja tuntee äidinkielekseen ja johon hän identifioituu (identiteetikriteeri)

Aina nämä neljä kriteeriä eivät toteudu saman kielen kohdalla, joten voi olla tarkoituksen mukais- ta käyttää käsitteitä *ensikieli* tai *kotikieli*.

Ensikieli on lapsen ensimmäisenä oppima kieli.

Kotikieli on kieli, jota käytetään kotona perheen kesken. Kotikieliä voi olla useita, esimerkiksi kumpi-

Kouluopetuksessa **Suomi toisena kielenä (S2)** on oppimäärä, johon ovat oikeutettuja ne lapset, joiden äidinkieli on muu kuin suomi, tai joiden suomen kielen taito on puutteellinen opiskelukieleksi.

Varhaiskasvatuksessa voimme käyttää termiä **kielenoppija** tarkoittamaan kaikkia niitä lapsia, joit- ka puhuvat kotonaan muuta kuin suomea ja joi- den kieli ei vielä ole äidinkielen puhujan tasolla.

Etenkään lasten kanssa S2-termiä ei ole tarpeellista käyttää, vaan voimme puhua **suomen kielen**

Kielitietoisuudella tarkoitetaan kielen keskeisen merkityksen tunnistamista lasten kehityksessä, oppimisessa, ajattelussa ja kaikessa vuorovaiku- tuksessa. Kielitietoinen kasvattaja huomioi kielten läsnäolon kaikissa varhaiskasvatuksen tilanteissa ja tiedostaa, että toimii lapsille kielellisenä mallina ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Kielitietoisuuteen kuuluu myös lasten lähtökoh- tien tiedostaminen sekä kaikkien lasten osaami- nen kielten arvostus. (VASU, 2016.)

Limittäiskielisyydellä (eng. *translanguaging*) kuva- taan monikielisen lapsen elämismaailmaa, jossa kaikki lapsen osaamat kielet ovat jatkuvasti läsnä. Kielet eivät ole lapsen mielessä erillisissä lokeroi- sa, vaan hän jatkuvasti ajattelee, toimii ja oppii hyödyntäen kaikkia osaamiaan kieliä. Oppiminen sujuu parhaiten, kun lapsi saa käyttää koko kielel- listä repertuaariaan hyväkseen. (García, 2009.)

Yksikielisyyden normilla tarkoitetaan suomalais- sessa yhteiskunnassa luonnollistunutta käsitystä siitä, että perheessä opittu kieli olisi myös ympä- röivän yhteiskunnan, uskonnollisten yhteisöjen, koulun, harrastusten ja lähipiirin kieli. Maailman- laajuinen, ja myös nykysuomalaisen yhteiskunnan, todellisuus on kuitenkin se, että useat ihmiset käyttävät eri yhteyksissä eri kieliä ja usein eri kielet ovat läsnä myös samoissa tilanteissa limittäin. (Lehtonen, 2019b.)

MAAHANMUUTTOON LIITTYVIÄ KÄSITTEITÄ

Maahanmuuttaja on yleiskäsite, jota käytetään kaikista maahanmuuttaneista toisen valtion kansalaisista tai Suomen kansalaisesta, joka palaa takaisin Suomeen. **Siirtolaisia** ovat sekä maahanmuuttajat että maastamuuttajat. (Suomen pakolaisapu, 2020)

Maahanmuuttajataustainen on henkilö, jonka molemmat ja toinen vanhemmista on maahanmuuttaja. **Toisen polven maahanmuuttajat** ovat syntyneet Suomessa.

Siirtotyöläinen hakeutuu toiseen maahan hankkimaan elantonsa, mutta ei välttämättä asetu maahan pysyvästi (Suomen pakolaisapu, 2020).

Paluumuuttaja on syntyperältään suomalainen, joka on asunut Suomen rajojen ulkopuolella ja palaa takaisin Suomeen.

Ulkosuomalainen on puolestaan Suomen rajojen ulkopuolella asuva Suomen kansalainen tai syntyperältään suomalainen.

Pakolainen on henkilö, jolle on myönnetty kansainvälistä suojelua kotimaansa ulkopuolella ja joka on paennut kotimaastaan ihmisoikeusrikkomuksia, sotaa, levottomuuksia tai hänellä on perusteltu syy pelätä joutuvansa vainotuksi. Pakolaisaseman saavat Suomessa 1) turvapaikan saaneet, 2) pakolaiskiintiön kautta maahan tulleet sekä 3) heidän perheenjäsenensä perheenyhdistämisen kautta. (Suomen pakolaisapu, 2020.)

Turvapaikanhakija on henkilö, joka anoo kansainvälistä suojelua ja oleskelulupaa vieraasta maasta. Turvapaikkahakemus tehdään heti maahan tullessa tai pian maahantulon jälkeen. Oleskeluluvan myöntää Maahanmuuttovirasto eli Migri. (Suomen pakolaisapu, 2020).

Kiintiöpakolainen on henkilö, jolle UNHCR (YK:n pakolaistoimisto) on myöntänyt pakolaisstatuksen ja saapuu maahan Suomen määrittelemän pakolaiskiintiön kautta (Suomen pakolaisapu, 2020).

Kotoutuminen on monensuuntainen prosessi, jossa maahanmuuttaja saa yhteiskunnassa tarvittavia tietoja ja taitoja sekä tukea oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. Monensuuntaisessa kotoutumisessa myös vastaanottavat tahot kehittyvät ja saavat uusia tietoja ja taitoja. (Suomen pakolaisapu, 2020.)

Monikulttuurisuus on käsite, jolla kuvataan tasa-arvoista toimintaa ja yhteistyötä eri kulttuurista tulleiden lasten ja perheiden kanssa suomalaisessa varhaiskasvatuksessa.

Kulttuurisella moninaisuudella viitataan siihen, että jokainen ihminen edustaa etnistä taustaansa omalla tavallaan ja kulttuureihin kuuluu etnisyyden lisäksi myös lukematon määrä erilaisia alakulttuureita ja muita viiteryhmiä, joihin ihmiset identifioituvat.

PAKOLAISENA SAAPUVIEN MAHDOLLISIA ERITYISKYSYMYKSIÄ

Vaikka muutto toiseen maahan on usein perheelle sekä uusia kokemuksia että iloa tuottava kokemus, siihen liittyy usein myös haasteita, ja se on aina perheelle myös stressitekijä. Maahanmuuttajista erityinen ryhmä, jolla tuen tarve on erityisen suuri, ovat maahamme saapuvat pakolaiset. Pakolaiset ovat kansainvälistä suojelua saavia henkilöitä, jotka saapuvat Suomeen joko kiintiöjärjestelmän kautta tai turvapaikanhakijoina. Pakolaisuuden taustalla on moninaisia syitä, kuten kansainvälisiä konflikteja, sotia, vainoja ja luonnonkatastrofeja. (Castaneda, Mäki-Opas, Jokela, Kivi, Lähteenmäki, Miettinen, Nieminen, Santalahti & PALOMA-asiantuntijaryhmä, 2018, 49.)

Yleistä tietoa pakolaisuudesta

Maailmaan noin 71 miljoonasta pakolaisesta jopa hieman yli puolet on lapsia. Valtaosa kotinsa jättäneistä pakenee kotimaansa sisällä tai naapurimaihin. Maailman pakolaisista Suomeen saapuu vain noin 0,04 %. Suomessa asuvista ulkomaalaistaustaisista noin kymmenes on tullut maahan turvapaikanhakijoina tai kiintiöpakolaisina. Lapsia Suomeen vuonna 2018 saapuneista pakolaisista oli neljäsosa. Alaikäiset turvapaikanhakijat voivat saapua maahamme yksin ilman huoltajaa, perheensä kanssa tai jonkun sukulaisen saattamana. Vuonna 2015 Suomeen saapui ennätysmäärä pakolaisia (32 476), mutta sen jälkeen määrä on palannut lähes ennalleen (Castaneda ym., 2018, 50). Pakolaislasten psykososiaalisella tilanteella on globaalisti huomattava merkitys. (Sourander, 2007, 479.)

Suomeen saapuvista maahanmuuttajaryhmistä pakolaiset ovat erityisen haavoittuvaisia, sillä heihin kohdistuu monia riskitekijöitä samanaikaisesti, kuten esimerkiksi sosioekonomisen tilanteen huononeminen, ero muista perheenjäsenistä, omasta sosiaalisesta verkostosta ja muista saman kulttuuritaustan henkilöistä, yhteiskunnan vihamieliset ja rasistiset asenteet, kykenemättömyys puhua kohdemaan kieltä sekä pitkäaikainen stressi. Pakolaisuuteen kohdistuu useita psyykkisiä uhkia, kuten luopuminen, pettymykset, suru, stressi ja traumaattiset kokemukset. Pakolaisuuteen kohdistuu myös fyysisiä uhkia, mutta vastaanottavaan maahan asettuessa suurin pakolaisten hyvinvointia uhkaava tekijä on mielenterveysongelmat. (Sourander, 2007, 480.)

Lue lisää:

- Suomen pakolaisapu: <https://pakolaisapu.fi/pakolaisuus-suomessa/>
- PALOMA-käsikirja <http://www.julkari.fi/handle/10024/136193> (Castaneda ym., 2018)

Kaikki pakolaiset eivät ole traumatisoituneita, mutta suurin osa on kokenut järkyttäviä ja väkivaltaisia, mahdollisesti traumaattisia kokemuksia eri vaiheissa pakolaisuuttaan. Pakolaisuutta voidaan kuvata esimerkiksi pakoa edeltävän, pako-, turvapaikanhaku- ja kotoutumisvaiheiden avulla. Entisessä kotimaassa on voitu kokea sotaa, kidutusta, seksuaalista väkivaltaa, syyttä vangitsemista tai muuta vakavaa väkivaltaa, tai joutua todistamaan läheisten kokemaa väkivaltaa tai kuolemaa. Pakomatkaan kuuluu usein epä tietoisuus tulevasta, epäinhimilliset olosuhteet ja salakuljettajien vaatimukset, ja perheenjäsenet voivat joutua tahtomattaan toisistaan erilleen. Turvapaikanhakuvaihe on usein stressaava ja myös siihen kuuluu epä tietoisuuden kokemukset. Myös vastaanottavaan maahan asettuessa ja kotiutuessa pakolainen kohtaa psyykkistä hyvinvointia horjuttavia tekijöitä. (Castaneda ym., 2018, 50–52; Sourander, 2007, 480.)

Pakolaisuus ja perheiden kohtaamat haasteet

Pakolaisuus vaikuttaa luonnollisesti myös lapsiperheiden hyvinvointiin sekä perhedynamiikkaan ja –rooleihin. Pakolaiskriisi perheessä voi tehdä perheenjäsenien suhteista ongelmallisia ja aiheuttaa vanhempien välille ristiriitoja. Pitkäaikainen, useiden vuosien asuminen vastaanottokeskuksessa on myös perheelle stressitekijä. Vastaanottokeskuksessa vietettyä aikaa leimaa suru toteutumattomista odotuksista ja epä tietoisuus tulevasta. Usein perheessä on myös huolta kotimaahan jääneistä läheisistä. (Sourander, 2007, 480–481.)

Tilanne on haasteellinen vanhemmille, esimerkiksi masennuksen oireet, hermostuneisuus, mielialan muutokset ja toivottomuuden tunteet ovat yleisiä. Vanhemmat voivat myös kokea voimakkaita syyllisyydentunteita lastensa tilanteesta. Lisäksi tilanne ja odotukset ovat usein hyvin erilaisia lähtö- ja kohdemaassa. Vanhempien mielenterveysongelmat luonnollisesti heijastuvat myös heidän lapsiinsa. (Sourander, 2007, 480–481.)

Pakolaisuuteen liittyy usein sukupolvikonflikteja. Pakolaislapset elävät ristipaineessa vanhempien ja uuden kulttuurin odotusten ja arvomaailmojen välillä. Lapset esimerkiksi oppivat useimmiten kohdemaan kieltä vanhempia nopeammin ja vanhemmat voivat menettää auktoriteettiasemansa lapsiinsa. Lapsiin voi kohdistua perheen stressiä: vanhemmat saattavat asettaa lapsilleen kohtuuttomia odotuksia uudessa maassa, lapsia saatetaan käyttää tulkkina hankalissakin tilanteissa ja lapset voivat kokea vaikeita lojaliteettiristiriitoja. (Sourander, 2007, 480; Castaneda ym., 2018, 193.)

Pakolaislapsista noin puolilla ilmenee psyykkisiä oireita. Lapsilla oireilun taustalla voi olla suru kodin ja läheisten menettämisestä, vaikeus ymmärtää tilannetta ja turvapaikanhakuprosessia sekä vanhempien suru ja psyykkiset haasteet ja niissä mukana eläminen. Pienillä lapsilla kokemus kaikkivoivan vanhemman menetyksestä voi järkyttää lapsen perusturvallisuuden tunnetta. (Castaneda ym., 2018, 193; Sourander, 2007, 480.)

Lapsilla psyykkisille ongelmille altistavia tekijöitä ovat perheenjäsenen kuolema, vanhemman mielenterveysongelmat tai liiallinen riippuvuus lapsesta, perheen antaman tuen puute, kotiyhteisön tuhoutuminen ja epävakaa ympäristö. Erityisesti useille riskitekijöille altistuminen samanaikaisesti uhkaa lapsuuden kehitystehtävistä suoriutumista. (Castaneda ym., 2018, 193.) Suojaavia tekijöitä puolestaan ovat perheen yhteydessä pysyminen ja vanhempien tarjoama fyysinen ja emotionaalinen turva. Oman etnisen yhteisön tuki on suojaava tekijä koko perheelle. (Sourander, 2007, 480.)

Castaneda ym. (2018, 192) asettavat varhaiskasvatuksen tärkeimmäksi tehtäväksi pakolaislasten kohdalle sen, että he saavat oman kehityksen tasoista ja mielenterveyttä tukevaa hoivaa, ohjausta ja kasvatusta. Varhaiskasvatuksessa tulee myös tukea vanhempien kasvatusta ja vanhemmuutta uusissa olosuhteissa, sillä perhe on lapsen keskeisin tuki elämänmuutoksessa ja uuteen sosiaaliseen ja kulttuuriseen tilanteeseen sopeuduttaessa. Perheitä kohdatessa varhaiskasvattajien tulee huomioida, että käsitykset perheestä ovat ja perherooleista ovat kulttuurisidonnaisia, ja että kulttuuri on keskeinen osa identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa pyritään tunnistamaan perheen tuen tarve mahdollisimman varhain, ohjaamaan tarvittaessa tukipalveluiden pariin ja tekemään yhteistyötä muiden maahanmuuttoa tukevien toimijoiden kanssa. (Sourander, 2007, 484; Castaneda ym., 2018, 192.)

Lasten surun käsittelemisen tavat ja mahdolliset katastrofileikit

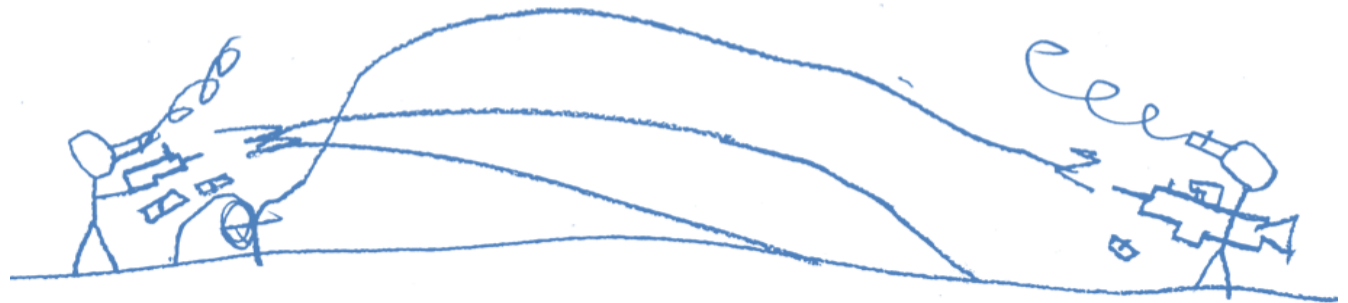
Myöskään kaikki pakolaislapsista tai lapsista, joiden perheellä on pakolaistausta, eivät kärsi mielenterveyden ongelmista, mutta pakolaistaustaisilla lapsilla joko omien tai vanhemman traumaattisten pakolaiskokemusten oireilu on kuitenkin yleistä. (Sourander & Lehti, 2016.) Pakolais-taustaisen isän lapsilla on myös kohonnut riski kärsiä traumaperäisestä stressihäiriöstä (*post-traumatic stress disorder* eli PTSD) (Silwal, Lehti, Chudal, Suominen, Lien & Sourander, 2019).

Lapset käsittelevät tunteita ja psyykkisiä haasteita ikätasolleen ominaisilla tavoilla. Traumaperäinen stressihäiriön yleisimpiä oireita ovat unihäiriöt, vatsakivut, pelkotilat sekä keskittymisen ja oppimisen vaikeudet (Sandberg, 2000, 2286). Häiriö voi näkyä lasten käytöksessä esimerkiksi säikkyyttenä, hermostuneisuutena, ääniherkkyyttenä, pelkojen näyttämisenä ja uusien pelkojen kehittämisenä (Slone & Mann, 2016, 957).

Lapset voivat oireilla esimerkiksi pro-sosiaalisella tai aggressiivisella käytöksellä varhaiskasvatusympäristössä. Lapsella saattaa olla huono pettymyksensietokyky, huomionhakuisuutta ja vaativaa käytöstä, raivokohtauksia tai voi esiintyä esimerkiksi peukalon imemistä ja ruokailutottumusten muutoksia. Haasteet voivat näkyä myös vaikeutena oppia uutta. Emotionaalisesti haasteet voivat näkyä lisääntyneenä surullisuutena ja pitkittyneenä itkun kestona. Vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa voi olla eroahdistusta ja takertuvaisuutta. (Slone & Mann, 2016, 955–957.)

Haasteet näkyvät myös leikissä: käyttäytyminen leikkiessä voi olla pidättyväistä, aggressiivista ja ahdistunutta ja leikeissä voi olla vähemmän juonellisuutta ja niissä saataan välttää sosiaalista kontaktia muihin (Slone & Mann, 2016, 958). Traumaperäiset häiriöt voivat näkyä lasten leikissä myös katastrofileikkeinä (Arnold, 1990; Slone & Mann, 2016, 958). Katastrofileikkien tunnuspiirteitä ovat kammottavat ja järkyttävät teemat leikeissä, toistuvat tapahtumat ja koettujen tapahtumien uudelleen kuvittelu ja näyttely (Slone & Mann, 2016, 958). Katastrofileikit usein huolestuttavat aikuisia (Arnold, 1990), mutta on tärkeää muistaa, että vaikeita kokemuksia representoivilla leikeillä on tehtävänsä: niiden avulla lapsi käsittelee traumaattisia kokemuksia turvallisessa ympäristössä.

Varhaiskasvatuksessa tulisi kiinnittää huomiota lapsen kulttuuriseen taustaan ja perheen mahdollisiin traumakokemuksiin, jos lapsi oireilee esimerkiksi käytösongelmilla. On tärkeää, että kasvatusystyössä huomioidaan traumakokemuksista johtuva taakkasiirtymä. (Silwal ym., 2019.) Esimerkiksi katastrofileikeistä kannattaa pyrkiä keskustelemaan lapsen kanssa neutraalisti ja ikätasoisesti sekä osoittaa, että Suomessa on turvallista elää. Luonnollisesti kieli tuo omat haasteensa keskusteluun, mutta turvallisen ja hyväksyvän aikuisen läsnäolo on silloin tärkeintä.

Aikuiset voivat auttaa lasta muun muassa:

- ottamalla lapsen asiat tosissaan, olemalla kiinnostunut
- selvittämällä lapsen kanssa aina rauhallisesti, mikä ongelma on
- sanoittamalla lapsen tunteita ja sietämällä omia sekä lapsen tunteista herääviä vastatunteita, epävarmuutta, kaaosta, surua ja ärtymystä
- kommunikoimalla lapsen kanssa selkeästi kaikilla olemassa olevilla keinoilla osoittaen lämpöä, kunnioitusta ja hyväksyntää
- pyrkimällä ensin ymmärtämään ja vasta sitten toimimaan
- luomalla ja tarjoamalla turvaa sekä turvallisia rakenteita ja rutineja

Hyödyllisiä linkkejä

Linkkejä kotoutumisen tukemiseen, suomi toisena kielenä –opetukseen sekä monikulttuuriseen varhaiskasvatukseen ja perheiden tueksi.

Varhaiskasvattajalle:

- **Kielten rikas maailma –tukimateriaali [OPH]**
<https://beta.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kielten-rikas-maailma-materiaali>
- **Kieli– ja kulttuuritietoinen varhaiskasvatus [Turun yliopiston DivED-hanke]**
<http://dived.fi/osku/>
- **Moped. Monikulttuurisen pedagogiikan sivusto**
<http://www.moped.fi/index.html>
- **Helsingin Ota koppi! -ohjelma**
<https://www.otakoppi-ohjelma.fi/ota-koppi-ohjelma/esipuhe>
- **Homma hanskassa! Päiväkodin monimuotoisuus rikkautena.**
<http://docplayer.fi/5281633-Homma-hanskassa-paivakodin-monimuotoisuus-rikkautena.html>
- **Lupa auttaa! -hankkeen kielitietoisuutta ja monikielisyttä käsittelevät videot Youtubessa**
<https://www.youtube.com/watch?v=ojCSK5z3cy4>
<https://www.youtube.com/watch?v=2bdcUEQBL2E>
- **Luanikast gotoutumist Raumal -hankkeen sivut:**
<https://peda.net/rauma/mk>
- **Lue lapselle.** Esitteet lukemisen tärkeydestä eri kielillä
<https://luelapselle.fi/esitteet-eri-kielilla/>

• Monikielinen kirjasto

https://www.kirjastot.fi/monikielinen-kirjasto?language_content_entity=fi

• Kielipalikat –blogi

<https://s2vakamateriaalia.blogspot.com/>

• George, S. (2017). Maaginen sanasäkki. Tuokioiden mallinnus.

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/125495/maaginsanasakkimallinnus.pdf?sequence=1>

Huoltajalle:

• Rauman kaupungin maahanmuuttajien palvelut

<https://www.rauma.fi/kaupunki-ja-hallinto/asiointi/maahanmuuttajat/>

• Monikielisyys ja puheen kehitys. Väestöliiton nettikurssi.

<https://www.hyvakysymys.fi/kurssi/monikielisyys-ja-puheen-kehitys/?fbclid=IwAR2aYCNMMgiEIN97st6tSnb32ROy3BLDIYSTeNBahEHFeQkML6eMzMsc0U8>

• LAPSI OPPII: Kieli ja vuorovaikutus. Lyhytvideoita monikielisten perheiden tueksi

<http://www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus/?x29403=9314149>

• *Lapsuuden monta kieltä.* (2008). Väestöliiton DVD.

• Storybooks Canada. Satuja eri kielillä eri ikäisille

<https://www.storybookscanada.ca/stories/en/>

LÄHTEET

- Ahonen, L. (2017). *Vasun käyttöopas*. Jyväskylä: PS-kustannus
- Arkkila, E., Smolander, S. & Laasonen, M. (2013). Monikielisyys ja kielellinen erityisvaikeus. *Duodecim* 129(2), 200–207.
- Arnold, L E. (1990). *Childhood stress*. New York: Wiley.
- Castaneda, A.E., Mäki-Opas, J., Jokela, S., Kivi, N., Lähteenmäki, M., Miettinen, T., Nieminen, S., Santalahti, P. & PALOMA-asiantuntijaryhmä. (2018). *Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa. PALOMA-käsikirja*. Ohjaus, 5/2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja. Saatavilla: <http://www.julkari.fi/handle/10024/136193>
- Cekaite, A. & Evaldsson, A-C. (2017). Language policies in play: Learning ecologies in multilingual preschool interactions among peers and teachers. *Multilingua*, 36 (4), 451—476.
- Cummins, J. (2000). *Language, power and pedagogy. Bilingual children in the cross-fire*. Bristol: Multilingual Matters.
- DivEd (2017). *Osaamista kulttuurisesti moninaiseen kouluun ja päiväkotiin 2016–2017, OSKU-Projekti*. Turun yliopisto, opettajankoulutuslaitos. (Viitattu 19.3.2020.) Saatavilla: <http://dived.fi/osku/>
- Fillmore, L. W. (1976). Individual Differences in Second Language Acquisition. Teoksessa C. J. Fillmore, D. Kempler & W. S-Y. Wang (toim.), *Individual Differences in Second Language Acquisition* (s. 203—228). New York: Academic Press
- García, O. (2009). *Bilingual education in the 21st century: A global perspective*. Malden (MA): Blackwell Pub 2008
- Gutiérrez-Clellen, V., Simon-Cereijido, G. & Sweet, M. (2012). Predictors of second language acquisition in latino children with specific language impairment. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 21, 64—77.
- Gyekye, M. & Nikkilä, P. (2013). *Arviointiympyrä. Oppimisen mahdollisuudet näkyviin*. Vantaa: Pedatieto Oy
- Halme, K. (2011). Maahanmuuttajataustaisten lasten kielikasvatus varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Teoksessa M. Nurmilaakso & A-L. Välimäki (toim.), *Lapsi ja kieli. Kielellinen kehitys varhaiskasvatuksessa* (s. 86–101). Helsinki: Unigrafia Oy
- Honko, M. (2015). Kohti vahvempaa sanastonhallintaa – Ajatuksia sanastonhallinnasta ja sanaston omaksumisen tukemisesta. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 6(2). (Viitattu 27.4.2020.) Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/45632/kohti-vahvempaasanastonhallintaa-ajatuksia-sanastonhallinnasta-ja-sanaston-omaksumisentukemisesta.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
- Kehityksellinen kielihäiriö (kielen kehityksen häiriö, lapset ja nuoret). Käypä hoito-suositus*. (2019). Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Suomen Foniatriit ry:n ja Suomen Lastenneurologisen Yhdistyksen asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2019 (viitattu 17.4.2020). Saatavilla: <https://www.kaypahoito.fi/hoi50085#s21>
- Kohnert, K. (2010). Bilingual children with primary language impairment: issues, evidence and implications for clinical actions. *Journal of Communication Disorders*, 43, 456—473.
- Korkman, M., Stenroos, M., Mickos, A., Westman, M., Ekholm, P. & Byring, R. (2012). Does simultaneous bilingualism aggravate children’s specific language problems? *Acta Paediatrica*, 101(9), 946—952.
- Lehti, V. & Sourander, A. (2017). Maahanmuuttajien kanssa työskentely. Teoksessa K. Kumpulainen, E. Aronen, H. Ebeling, E. Laukkanen, M. Marttunen, K. Puura & A. Sourander (toim.), *Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria* (769–770).
- Lehtonen, H. (2019a). Kaikki kielitaidot käyttöön! *Yhteiset lapsemme* 3/2019. <https://yhteisetlapsemme.fi/blog/puheenvuoro-kaikki-kielitaidot-kayttoon/>
- Lehtonen, H. (2019b). Monikielisyys koulussa—Yksikielisestä instituutiosta limittäis-kieliseen opetukseen. *Kielikello* 4/2019
- Lehtonen, H. (2016). Kuka on kielitaitoinen? *Koneen säätö* 2/2016. (Viitattu 8.4.2020.) <https://koneensaatio.fi/kuka-on-kielitaitoinen/>

- Lyytinen, P. (2000). *Varhainen leikki ja sen arviointi*. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti ja Jyväskylän yliopiston lapsitutkimuskeskus.
- Mannermaa, R., Ruonala, T., Thurin, N., Monto-Puusti, K., Tammi, M., Avelin-Rahtu, A., Lamminmäki-Vartia, S., Lillrank, T., Packalén, U., Halme, K. & Kokljuschkin, M. (2018). *Kieli- ja kulttuuritietoisien varhaiskasvatuksen käsikirja*. Vantaa. (Viitattu 30.3.2020.) Saatavilla: https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/139821_UUSIN_2018_Kieku_kasikirja.pdf
- Nissilä, L., Martin, M., Vaarala, H. & Kuukka, I. (2014). *Saako olla suomea? Opas suomi toisena kielenä -opetukseen*. Helsinki: Opetushallitus.
- Paradis, J., Genesee, F. & Crago, M. B. (2011). *Dual language development & disorders: A handbook on bilingualism & second language learning*. Baltimore: Paul H. Brookes Publishing.
- Rakkolainen-Sossa, S. (2016). Kasvatuskumppanuuden hengessä – Kansainväliset perheet ja varhaiskasvatus monikielisten lasten kehitystä tukemassa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 7(3). (Viitattu 2.4.2020.) Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-toukokuu-2016/kasvatuskumppanuuden-hengessa-kansainvaliset-perheet-ja-varhaiskasvatus-monikielisten-lasten-kehitysta-tukemassa>
- Rosén, J., & Wedin, Å. (2015). *Klassrumsinteraktion och flerspråkighet. Ett kritiskt perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Sandberg, S. (2000). Lasten ja nuorten stressi [Stressi]. *Duodecim* 116, 2282–2287.
- Savijärvi, M. (2011). *Yhteisestä toiminnasta yhteiseen kieleen: keskusteluanalyttinen tutkimus toisen kielen oppimisesta kielikylpypäiväkodin arkitilanteissa*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto: Suomen kielen, suomalais-ugrilaisen ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos
- Silwal, S., Lehti V., Chudal, R, Suominen A., Lien L. & Sourander, A. (2019). Parental immigration and offspring post-traumatic stress disorder: A nationwide population-based register study. *Journal of Affective Disorders* 15(249), 294–300.
- Slone, M. & Mann, S. (2016). Effects of War, Terrorism and Armed Conflict on YoungChildren: A Systematic Review. *Child Psychiatry and Human Development*, 47 (6), 950–965.
- Smolander, S. (2020). Monikielisyteen ja –kulttuurisuuteen kasvaminen. Teoksessa E. Niemitalo-Haapola, S. Haapala & S. Ukkola (toim.). *Lapsen kielenkehitys. Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys* (s. 337–360). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Sopanen, P. (2018). Kielitietoisuus uudessa varhaiskasvatussuunnitelmassa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 9(3). (Viitattu 27.3.2020.) Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-toukokuu-2018/kielitietoisuus-uudessa-varhaiskasvatussuunnitelmassa>
- Sourander, A. (2007). Turvapaikkaa hakevien pakolaislasten ja –nuorten mielenterveys. Kulttuurien kohtaaminen. *Duodecim* 123, 479–485. (Viitattu 20.4.2020.) Saatavilla: <https://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/duo/duo96302.pdf>
- Suomen pakolaisapu (2020). Pakolaisuus Suomessa. (Viitattu 2.4.2020.) Saatavilla: <https://pakolaisapu.fi/pakolaisuus-suomessa/>
- Suomen pakolaisapu (2020). Sanasto. (Viitattu 2.4.2020.) Saatavilla: <https://pakolaisapu.fi/sanasto/>
- Tilastokeskus (2018). *Maahanmuuttajat ja kotoutuminen*. (Viitattu 25.5.2020.) Saatavilla: <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/index.html/>
- VASU (2016). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016*. Helsinki: Opetushallitus.
- Vaty 2016 = Suomi toisena kielenä -opettajat ry:n varhaiskasvatuksen työryhmän kannanotto: *Kieli- ja kulttuuritietoinen varhaiskasvatus S2-opetuksen perustana*. Gyekye, M., Ijäs, M., Kakko, K., Mannermaa, R., Ruonala, T. & Thurin, N. (Viitattu 2.4.2020.) Saatavilla: <http://www.s2opettajat.fi/yhdistyksemme/toiminta/tyoryhmat/varhaiskasvatuksen-tyoryhma/>
- Webster-Stratton, C. (2010). *Ihmeelliset vuodet—Ongelmanratkaisuoapas 2–8 -vuotiaiden lasten vanhemmille*. Helsinki: Profami.

LÄHTEET MATERIAALEIHIN JA KARTOITUKSIIN

Amery, H. (2012). *Tuhat sanaa suomeksi*. Suomentanut N. Tarvainen. Otava oy

Aparaattisaari. <https://www.aparaattisaari.fi/info.html>

Early Learning Oy. *Pupupelikansio*. http://www.earlylearning.fi/product_details.php/pupupelikansio

Gyekye, M., Kurki, R. & Muukkonen, M. (2011). *Avainsanoja S2 Opettajan opas*. Helsinki: Sanoma Pro Oy

Gyekye, M., Kurki, R. & Muukkonen, M. (2011). *Avainsanoja S2 Tehtävävihko A*. Helsinki: Sanoma Pro Oy

Gyekye, M., Kurki, R. & Muukkonen, M. (2011). *Avainsanoja S2 Tehtävävihko B*. Helsinki: Sanoma Pro Oy

Halme, K., Kauber, A., Paatelma, A., Ryyänen-Ahvensalmi, A. & Venho, T. (2010). *Pienten kielireppu. Tasolta toiselle. Suomi toisena kielenä oppimisen seuranta*. Espoo. Saatavilla: [https://www.espool.fi/fi-FI/Kasvatus_ ja_ opetus/Perusopetus/Opiskelu_peruskoulussa/Kieli_ ja_ kulttuuriryhmien_ opetus/Kielireppu\(104941\)](https://www.espool.fi/fi-FI/Kasvatus_ ja_ opetus/Perusopetus/Opiskelu_peruskoulussa/Kieli_ ja_ kulttuuriryhmien_ opetus/Kielireppu(104941))

ILT Oppiminen. *Lukulumo – monikielinen kuvakirjapalvelu varhaiskasvatukseen*. <https://www.iltoppiminen.fi/palvelumme/lukulumo/>

Isokoski, M., Lindholm, L., Vepsäläinen, R. & Lindholm, R. *KILI – Kieli ja liikunta*. Early Learning Oy. http://www.earlylearning.fi/product_details.php/kili-kieli-ja-liikunta

Kiiski, J., Pursiainen, L. & Häkkänen, P. *Marjamäellä –tuoteperhe*. Valteri. <https://www.valteri.fi/tuote/marjamaella-tuoteperhe/>

Kielinuppu. <https://www.kielinuppu.fi/>. Youtubessa <https://www.youtube.com/channel/UCioNvXnSYCvR8IHrIRdSMcw>

Kielipalikat –blogi. <http://s2vakamateriaalia.blogspot.com/>

Kipinäkeskus. *Roihusten arjessa, Roihusten harrastukset ja Roihusten matkassa*. Helsinki: Kommunikointikeskus Kipinä Oy. <https://www.kipinakeskus.fi/tuotteet/roihusten-perhe/>

Korpilahti, P. & Eilomaa, P. (2002). *Kettu. 3-vuotiaan puheen ja kielen arviointimene-*

telmä. LacoCare Oy. <https://lacocare.fi/kettu-testi/>

Kähkönen, A-M., Lindholm, R. & Tahvanainen, H. *KUTTU – Kuvin tuettu leikki*. Early Learning Oy. http://www.earlylearning.fi/product_details.php/kuttu-kuvin-tuettu-leikki

Laitala, M. (2007). *Lauran päivä – Suomi toisena kielenä* -kartoitusaineisto esiopetukseen. Opetushallitus.

Lappalainen, U. (2017). *Aamu – suomen kielen kuvasanakirja*. Helsinki: Opetushallitus.

Laurila, N. (2010). *Mamumuksut – suomea leikki-ikäisille*. Finn Lectura.

LukiMat. *Ekapeli Maahanmuuttaja*. Niilo Mäki –säätö. <http://www.lukimat.fi/lukeminen/materiaalit/ekapeli/ekapeli-maahanmuuttaja>

Mikkonen, R., Paularanta-Kokkonen, R. & Savolainen, V. (2006). *”Repun takanassa”*. Tampereen kaupunki.

Papunetin kuvapalvelu. <http://papunet.net/kuva/>

Papunetin pelisivut. <http://papunet.net/pelit/>

Moka Mera. (2020). *Moka mera lingua*. <https://www.mokamera.com/>

Skolars Finland (2016). *Suomea Timo Hiiren kanssa -opetusmateriaali*. <https://skolarsfinland.fi/opetusmateriaalit/tuotteet/suomea-timo-hiiren-kanssa-kielikylpypaketti/>

Vasama, A., Hakola, A., Hiltunen, K. & Kaipainen, I. (2011). *Kielipuntari A-tehtäväpaketti kielitaidon arvioinnin tueksi Suomi-koulujen käyttöön 6–7-vuotiaat*. Teoksessa A. Vasama (toim.), *Kielipuntari. Oppaat ja käsikirjat 2011:18*. Opetushallitus. Saatavilla: <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/kielipuntari.pdf>

Vastaantulo. (2019). *Vastaantulon materiaalipankki*. <https://vastaantulo.fi/materiaalipankki/opetuslaulut/>

Viitottu rakkaus. <https://viitotturakkaus.fi/>

Tarvittavat lomakkeet ja esitteet

Varhaiskasvatuksen KOV-asetalle on koottu käsikirjan liitteeksi lomakkeistoa, joka tukee varhaiskasvattajien työtä eri kieli- ja kulttuuriryhmiin kuuluvien perheiden kohtaamisessa sekä lapsen kielinopimisen tukemisen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa.

Osa varhaiskasvatuksen yleisistä lomakkeista ja ohjeistuksista on käännetty englanniksi. Käännösversiot löytyvät varhaiskasvatuksen KOV-asetalta tai intranetistä. Tarvittavaa lomakkeistoa päivitetään jatkossa tarvittaessa. Käännös- ja muutostarpeissa kannattaa olla yhteydessä konsultoivaan S2-opettajaan tai palvelupäällikköön.

Tarvittavia lomakkeita ovat muun muassa:

- 1–3-vuotiaan monikielisen lapsen kielitaitojen seuranta
- 4–5-vuotiaan lapsen suomen kielen oppimisen seuranta varhaiskasvatuksessa
- Suomen kielen oppimisen seuranta esiopetuksessa
- Vanhempien arvio lapsen kotikielen tasosta (englanniksi Parent's evaluation of the development of child's home language)

Selkosuomeksi mukautettuja varhaiskasvatuksen ohjeistuksia ja lomakkeita:

- Ohje Wilma-tunnuksen tekemiseen
- Esiopetukseen ilmoittautuminen ja kouluun ilmoittautuminen
- Rauman kaupungin varhaiskasvatuksen nettisivuista seuraavat alisivut: varhaiskasvatukseen hakeminen, varhaiskasvatusmaksut, päiväkotihoito, esiopetus

Muille kielille käännettyjä materiaaleja on listattu sivulla 12.

Varhaiskasvatuksen ohjeistuksia ja lomakkeita englanniksi:

- Early childhood education in the City of Rauma—Child in the path of growth [esite varhaiskasvatuspalveluista]
- Information for the guardians of children coming to day care [Hyvinvoiva lapsi –dokumentin käännös]
- Daycare application [varhaiskasvatushakemus]
- Registration to preschool [esiopetukseen ilmoittautuminen] ja Comprehensive schools in Rauma enrolment of new pupils [perusopetukseen ilmoittautuminen]
- Early childhood education plan [varhaiskasvatussuunnitelma]
- Early childhood education customer information to the guardians: online reservation [hoitoaikojen varaaminen]
- Account of income [tuloseselvitys]
- Instruction to create a new Wilma-ID and to apply for pre-primary education via online service Wilma [ohje Wilma-tunnuksen tekemiseen]
- Rauman kaupungin varhaiskasvatuksen nettisivuista on käännetty englanniksi seuraavat alisivut: Applying for early childhood education [varhaiskasvatukseen hakeminen], Early childhood education fees [varhaiskasvatusmaksut], Care in day care centres [päiväkotihoito] ja Pre-primary education [esiopetus]

